

Univerzita Karlova
Fakulta humanitních studií
Studium humanitní vzdělanosti

Mluvené slovo a audioknihy v průběhu času
Nicola Rádlová

Bakalářská práce

2021

vedoucí práce: Mgr. Irena Řehořová, Ph.D.

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně. Všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány. Práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 21. 7. 2021

Abstrakt:

Tématem bakalářské práce je mluvené slovo a audioknihy v průběhu času. Cílem práce je přiblížit fenomén audioknihy z různých úhlů pohledu. Práci lze rozdělit do tří hlavních částí. První část je zaměřena na vymezení pojmu audioknihy v kontextu mluveného slova a jejich hlavních atributů, věnuje se také historii vzniku audioknih a historii mluveného slova v českém prostředí. Ve druhé části je zmapován domácí audioknižní trh se zaměřením na významná nakladatelství, která se u nás věnují produkci audioknih. Pozornost je dále zaměřena na proces tvorby audioknih a způsob jejich distribuce. Závěrečná část je pak věnována zhodnocení výhod a možností využití audioknih a výhledu tohoto dynamicky se rozvíjejícího odvětví.

Klíčová slova: Mluvené slovo, audiokniha, médium, posluchači

Abstract:

The topic of the bachelor thesis is the spoken word and the audiobooks through time. The aim of my thesis is exploring this phenomenon from different point of view. The thesis is divided into three main parts. The first part is focused on define “audiobook” in context of spoken word and its main attributes, it deals also with the history of the audiobooks and of the spoken word in the Czech Republic. The second part maps the audiobook domestic market with focus on major publishers that are engaged in the production of audiobooks. Attention is also focused on the process of audiobooks creation and distribution. The last part is devoted to the evaluation of the advantages and possibilities of using the audiobooks and the outlook of this dynamically developing sector.

Key words: spoken word, audiobooks, medium, listeners

Věnování

Tuto práci věnuji své milé babičce. Díky za všechnen čas, který jsme spolu strávily nejen posloucháním mluveného slova, ale i vzájemným nasloucháním svým vlastním slovům, díky za veškerou podporu nejen při studiu, za všechny namluvené knihy a učebnice, zkrátka za vše, co jsi pro mě za ty roky udělala a za vše, čím jsi můj život obohatila.

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala celé své rodině za podporu a trpělivost po celý čas mého studia, kamarádům a přátelům a celému týmu Digitalizačního centra Carolina Univerzity Karlovy, jmenovitě jeho vedoucí paní doktorce PhDr. Lence Dobešové, Ph.D., za podporu při studiu a digitalizaci učebnic a dalších studijních materiálů nejen k této bakalářské práci a v neposlední řadě vedoucí práce paní Mgr. Ireně Řehořové, Ph.D. za vstřícnost, ochotu a podněty.

Obsah

Úvod	8
1. Audiokniha v kontextu mluveného slova	10
1.1. Základní kategorie moderních audioknih	11
1.1.1. Četba (nezkrácené a zkrácené audioknihy)	11
1.1.2. Dramatizovaná četba	12
1.1.3. Dramatizace	12
1.2. Významné atributy audioknih.....	13
2. Historie audioknih	13
2.1. Předčítání	14
2.2. Nové technologie, nosiče a formáty mluveného slova a audioknih.....	17
3. Historie mluveného slova v českém prostředí	21
3.1. Nahrávky na gramodeskách	21
3.2. Rozhlasové vysílání	22
3.3. Fenomén Spejbl a Hurvínek	23
3.4. Audioknihy nebo „mluvící knihy“ pro nevidomé a slabozraké jako specifický segment trhu s audioknihami	25
3.5. První komerčně vydaná audiokniha.....	27
3.6. První „moderní“ audiokniha v Česku a další audioknižní prvenství	29
3.7. Poezie	32
4. Jak se audioknihy vytvářejí	32
5. Distribuce audioknih	35
5.1. Kamenné prodejny	36
5.2. Internet	36
5.2.1. E-shop	36
5.2.2. Volné stahování	36
5.3. Knihovny	38

6.	Trh s audioknihami v ČR	38
6.1.	Nakladatelství u nás (a jeden projekt)	39
6.1.1.	Supraphon	39
6.1.2.	Radioservis	40
6.1.3.	AudioStory	41
6.1.4.	Tympanum	42
6.1.5.	Popron	42
6.1.6.	Audioteka.com	43
6.1.7.	OneHotBook.....	43
6.1.8.	Audilibrix.com.....	44
6.1.9.	Audioberg.....	44
6.1.10.	Audioknihy.net-ojedinělý již ukončený projekt	44
7.	Velký audioknižní průzkum a statistika	45
8.	Výhody a možnosti využití audioknih	47
9.	Další současné podoby čtení, e-knihy (elektronické knihy)	49
10.	Budoucnost audioknih	50
	Závěr: Qvo vadis, audiolibre?	51
	Seznam literatury	55
	Ostatní/Internetové zdroje.....	57

Úvod

Tématem této práce je mluvené slovo a audioknihy v průběhu času. Mluvené slovo provází lidstvo a společnost od samého počátku její existence. K lidem, coby jedincům nadaným rozumem a schopností komunikovat (z latinského: *communicare*-radit se s někým, *communicatio*-sdělení)¹ patří soustavně se rozvíjející potřeba si ústně sdělovat nejrůznější informace a vyprávět si zážitky či příběhy a ty se snažit uchovat v paměti a předávat je dál. Bez této schopnosti, která současně rozvíjela paměť i představivost, by lidská společnost nemohla přežít.² Již krátce po narození, a někdy už i před tím, se dětem vyprávějí první pohádkové příběhy, které v sobě nesou i konkrétní výchovná ponaučení. Je ponecháváno na fantazii dětí, aby si tyto ústně předávané příběhy dotvářely ve své představivosti. V moderní době, kdy poněkud upadá zájem o vlastní četbu knih³, mohou tuto úlohu s úspěchem přebírat audioknihy, které původně sloužily především ke zprostředkování literatury, informací a vlastně tak i možnosti „čtení ušima“ pro nevidomé a slabozraké.

O audioknihách je stále velmi málo dostupných informací, a tak záměrem této práce je, aby se stala příspěvkem do studia historie a současnosti mluveného slova a audioknih. Cílem této práce je pak prozkoumat, zda a do jaké míry je současný fenomén audioknih novým jevem, novým mediem. Z důvodu výše zmíněného malého množství dostupných informací v Česku, na které se ve své práci zaměřuji, doposud v češtině neexistuje žádná odborná publikace na téma audioknih, jsem si jako metodu své práce zvolila především čerpání informací z elektronických zdrojů a také z vlastního dlouhodobého empirického zkoumání u nás vydávaného mluveného slova. V českém prostředí bylo o audioknihách napsáno pouze několik závěrečných prací a jen nemnoho článků, z nichž uvádím článek Lucie Koníčkové *Audioknihy-jejich skutečné přínosy a interaktivní budoucnost*, v němž zmiňuje mimo jiné zajímavý koncept prozodie neboli zvukomalebnosti či hudebnosti mluveného slova, která posluchači pomáhá díky tónu hlasu vypravěče lépe vycítit význam vět a rozlišit různé nuance, které by mu při čtení mohly snadno uniknout. Tento článek byl publikován v roce 2012 v časopise *Čtenář-měsíčník pro knihovny*.⁴ O něco více odborné literatury existuje v angličtině, například v roce 2011 vyšel slovník editovaný Matthewem

¹ ŠRÁMKOVÁ Vítězslava a HŮRKOVÁ-NOVOTNÁ, Jiřina. *Mluvený projev a přednes*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1984, s. 9

² DEFLEUR, Melvin L. a BALLOVÁ-ROKEACHOVÁ, Sandra J. *Teorie masové komunikace*. 1. české vyd. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-099-8, s. 30-31

³ TRÁVNÍČEK, Jiří. *Čtenáři a interneti: Obyvatelé České republiky a jejich vztah ke čtení* (2010). 1. vyd. Brno: Host, 2011. 191 s. ISBN 978-80-7294-515-3, s. 47 a s. 54

⁴ KONÍČKOVÁ, Lucie. *Audioknihy: jejich skutečné přínosy a interaktivní budoucnost*. *Čtenář: Měsíčník pro knihovny*. 2012, roč. 64, č. 7-8. Dostupné také z: <http://static.audioteka.com/cz/images/articles/file/audioknihy-jejich-prinosy-a-interaktivni-budoucnost.pdf>

Ruberym *Audiobooks, Literature, and Sound Studies*⁵ a stejný autor napsal i knihu *The Untold Story of Talking Book*.⁶

Práce je rozdělena do tří hlavních částí. První část se věnuje vlastnímu vymezení pojmu audiokniha a dále historii vzniku audioknih a historii mluveného slova v českém prostředí. Audiokniha je v současné době považována za nejmladší podobu čtení, avšak sama slovesnost, vyprávění je o tisíce let starší než kniha samotná.⁷ Přiblížím zde předčítání knih, které lze považovat za předchůdce audioknih, první namluvenou desku, rozhlasovou dramaturgii či první knižní nahrávku určenou pro nevidomé. Historie audioknih velmi úzce souvisí s vývojem nových technologií, nosičů a formátů mluveného slova a audioknih, který je zde chronologicky uveden. Pro tuto část byly jako podnětné využity především zdroje z knihy *Dějiny čtení* od Alberta Manguela a dále z článků od Petra Pavlovského *Audiokniha: nové médium? Návrat ke kořenům literatury* a *Audiokniha: médium mezi literaturou a rozhlasem*, *Krátká historie audioknih* od Petry Schultze, *Před dvaceti lety vznikl první soubor MP3* od Tomáše Holčíka a *CD, kde se tu vzalo?* od Martina Bartoně. Cílem této části je vyhodnotit z dostupných zdrojů, zda jsou audioknihy skutečně novým médiem. Ve druhé části je pozornost soustředěna na proces tvorby audioknih a způsob jejich distribuce, kde se mimo jiné opírám o zdroje od Kláry Smolíkové *Jak vzniká audiokniha*. Dále se věnuji zmapování domácího audioknižního trhu se zaměřením na významná nakladatelství, která se u nás zabývají produkcí audioknih. V této části bylo čerpáno především ze zdrojů publikovaných jednotlivými nakladatelstvími a také z informací z audioknižních průzkumů se záměrem získání přehledu o současném audioknižním trhu. V závěrečné části se pak zamyslím nad výhodami a možnostmi využití audioknih s cílem nastínění budoucího výhledu tohoto dynamicky se rozvíjejícího odvětví. Zde jsem jako podklad pro náhled využila již výše zmíněné zdroje od Lucie Koníčkové a také od Matthewa Ruberyho.

Toto téma jsem si vybrala proto, že sama poslouchám mluvené slovo, nejen kvůli zrakové vadě, již od útlého dětství, jedná se o činnost, která mě provází téměř celým životem. Kromě poslouchání jsem se na krátko stala i recenzentem, když jsem psala recenze na nově vycházející i starší audioknihy a mluvené slovo.

⁵ RUBERY, Matthew. *Audiobooks, Literature and Sound Studies*. New York: Routledge, 2011. ISBN 1138833371.

⁶ RUBERY, Matthew. *The Untold Story of Talking Book*. Harvard University Press, 2016. ISBN 0674545443.

⁷ PAVLOVSKÝ, Petr. *Audiokniha: nové médium? Návrat ke kořenům literatury*. *A2*, 2009, č. 5., s. 10

1. Audiokniha v kontextu mluveného slova

Hluboce zakořeněnou lidskou potřebu naslouchat ušima vyprávěnému slovu bez současné přímé vizualizace⁸, která je takto ponechána toliko na představivosti posluchače, naplňují v moderní době audioknihy, kdy jsme si zvykli pod pojem audioknihy zahrnovat její rozličné formy. Audioknihy jsou relativně novým pojmem a trendem a je možné na ně nahlížet dvěma pohledy, buď jako na moderní formu čtení nebo vrácení se ke starému předčítání tak trochu jinak.

Terminologie a její ujasnění je podle mého názoru důležité, a to nejen pro tuto práci, ale i pro pochopení dalších nejen historických, ale hlavně současných souvislostí. Žádná oficiální definice audioknihy, kterou bychom mohli použít či o kterou bychom se mohli opřít, neexistuje a neoficiální se dosti různí. Proto pro účely této práce použiji své vlastní empiricky nabyté poznatky.

Vlastní výraz audiokniha sestává ze dvou částí: audio ve významu „sluch, sluchový, týkající se slyšení, slyšitelnosti či zvuk, zvukový, týkající se záznamu a reprodukce zvuku“⁹ a kniha ve významu „rukopisný, tištěný nebo jakýmkoliv jiným způsobem rozmnožený grafický dokument, knihařsky zpracovaný do tvaru svazku a tvořící myšlenkový a výtvarný celek“¹⁰, z čehož lze logicky vyvodit, že audiokniha slouží k poslechu.

Podle České terminologické databáze knihovnictví a informačních věd (TDKIV) audiokniha znamená „zvukový záznam mluveného slova: text knihy, odborný text, učební text, divadelní hra a další textová díla.“¹¹ Zvukový záznam je uložen na médiu. Jedná se buď o internetovou síť nebo o zvukový nosič: audio CD, audiokazeta, gramodeska, MP3. Audiokniha je tedy i podle názvu stále „knihou“, jen převedenou do audio formátu, tedy namluvenou, ať již hercem-profesionálem, což je v ČR nejběžnější, nebo amatérem. Neměla by z knihy nic ztratit, jinými slovy, měla by zůstat „celá“, nezkrácená anebo alespoň ne příliš zkrácená. Režijní zásahy by tedy měly být spíš minimalistické a jenom v místech, kde si to text opravdu žádá.

Mluvené slovo je pojmem s nejméně vyhraněným, a proto nejširším obsahem, pod nějž lze zahrnout v podstatě jakoukoli „namluvenou“ nahrávku, přes původní rozhlasové hry, kterým se později po vzoru divadelním začalo říkat dramatizace, až po pohádky pro děti.

⁸ DEFLEUR, Melvin L. a BALLOVÁ-ROKEACHOVÁ, Sandra J. *Teorie masové komunikace*. 1. české vyd. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-099-8, s. 30-31

⁹ *Všeobecná encyklopedie v osmi svazcích (1. svazek): /a-b/*. Praha: DIDEROT, 1999, 518 s. ISBN 80-90255-3-1., s.251

¹⁰ *Všeobecná encyklopedie v osmi svazcích (4. svazek): /k-l/*. Praha: DIDEROT, 1999, 518 s. ISBN 80-90255-6-6., s.119

¹¹ CELBOVÁ, Ludmila. Zvuková kniha. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha: Národní knihovna ČR, 2003 [cit. 2021-05-07]. Dostupné z: https://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000000941&local_base=KTD

A stejně tak lze pod kategorii mluveného slova v širším slova smyslu zahrnout autorská čtení, ale především i audioknihy, protože i u ní se stále jedná o formu mluveného slova, byť mezi „moderní“ audioknihou a mluveným slovem v původním slova smyslu je již určitý rozdíl. Každá audiokniha je už ze své podstaty mluveným slovem, což uvádí ve své výroční zprávě i AVA (Asociace vydavatelů audioknih)¹². I proto má výše zmíněná výroční zpráva ve svém názvu uvedeny jak audioknihy, tak právě i mluvené slovo, byť se dnes tyto pojmy někdy i v oficiálních zdrojích směšují, popřípadě i zaměňují, neboť v konkurenci dnešní doby audioknihy pod sebe stáhly a subsumovaly i všechny ostatní formy a staly se tak trochu „všezahrnujícím“ pojmem pro vše, co je namluvené.

1.1. Základní kategorie moderních audioknih

Mezi základní kategorie moderních audioknih lze zařadit: 1. četba; 2. dramatizovaná četba; 3. dramatizace.

1.1.1. Četba (nezkrácené a zkrácené audioknihy)

Nezkrácené audioknihy

Četbu, coby zvukový záznam mluveného slova, chápu jako audioknihu v nejužším slova smyslu. Jedná se o četbu zpravidla jedním interpretem, která se drží literární předlohy a obsahuje doslova to, co obsahuje kniha tištěná. Pokud k nějakému drobnému krácení a změnám textu dochází, je to pro posluchače téměř nepostřehnutelné. Zvukové efekty, hudební předěly či hudební atmosférický podkres se vyskytují jen výjimečně. Poslech nejvíce odpovídá zážitku z vlastní četby a ocení ji především zkušení čtenáři. Jsou vhodné pro lidi, kteří nemají rádi zasahování do textu. Nevýhodou je časová náročnost poslechu a možná vyšší cena než u zkrácené verze.

Zkrácené audioknihy

Existuje ale i celá řada významně zkrácených audioknih a tvoří tak zvláštní (pod)kategorii audioknih oblíbenou kvůli úspoře času posluchače, který z původního díla získá tu méně, tu více zachované reziduum. Zkrácené audioknihy jsou tedy takové verze, které přišly o nějaké úseky původní knihy, zpravidla se jedná o delší popisné pasáže. Nikde není předem dáno, které části jsou vhodné pro vyškrtnutí, každé nakladatelství si zkrácenou

¹² Asociace vydavatelů audioknih. *Asociace vydavatelů audioknih* [online]. [cit. 2021-5-1]. Dostupné z: <https://asociaceaudioknih.cz>

verzi navrhuje samo. Pozor si ale musí dávat na to, aby nebyla vyškrtuta část důležitá pro pochopení děje. Výhodou pak je nižší finanční i časová náročnost.¹³

Zkrácené knihy jsou však známy i v psané podobě. Často se takové knihy používají ke zdokonalování gramatiky nebo zapamatování si ustálených frází v cizím jazyce. Příkladem může být Penguin Readers, který nabízí zkrácené knihy v anglickém jazyce v různých stupních obtížnosti.^{14,15} Čtenář si ve tak ve zjednodušeném a zkráceném textu lépe poradí s překladem.

1.1.2. Dramatizovaná četba

Základem je již upravený text knižní předlohy. Dříve bylo krácení podmíněno i možnou délkou záznamu, dnes jde spíše o změny vedoucí k větší plynulosti čteného díla. Herci jsou režírně vedeni k více procítěnému přednesu, mnohdy se na audioknize podílí několik herců. Zároveň však zůstává zachován spisovatelův styl vyprávění a jazykového vyjádření. Dramatizované audioknihy často využívají zvukové efekty. Může se jednat o efekty dokreslující atmosféru prostředí, v němž se děj odehrává, či o efekty doprovázející určitou událost či jednání člověka nebo o efekty, které se samotným dějem sice přímo nesouvisejí, ale přispívají k dramatičnosti audioknihy.¹⁶

1.1.3. Dramatizace

Do audioknižního trhu patří i adaptace knih, které s předčítáním knihy mají společný jen název knihy. Jsou to veškeré rozhlasové a divadelní dramatizace, které neodpovídají definici „převod knihy do zvukové podoby.“ U dramatizace má režisér daleko významnější úlohu a větší tvůrčí svobodu, jak s textem např. rozhlasové hry naloží. Může zde škrtat a upravovat dle libosti a konečné nahrávce to může mnohdy i prospět. Zkušený posluchač pozná mnohé (především rozhlasové) režiséry podle nahrávky, slyší v ní režisérův osobitý „rukopis“.

¹³ ŠKYTOVÁ, Alžběta a KAPOUNOVÁ, Kateřina. Audioknihy jako staronový přístup k literatuře. *Čtenář: Měsíčník pro knihovny*. 2010, roč. 62, č. 4, s. 125

¹⁴ Penguin Readers: Level 3. *Penguin Readers* [online]. [cit. 2021-5-13]. Dostupné z: <https://www.penguinreaders.co.uk/books/?level=level-3&category=all>

¹⁵ Penguin Readers: Level 5. *Penguin Readers* [online]. [cit. 2021-5-13]. Dostupné z: <https://www.penguinreaders.co.uk/books/?level=level-3&category=all>

¹⁶ SMOLÍKOVÁ, Klára. Jak vzniká audiokniha. *Klára Smolíková: Spisovatelka, scénáristka, lektorka* [online]. [cit. 2021-5-13]. Dostupné z: <http://klarasmolikova.cz/clanek/jak-vznika-audiokniha>

1.2. Významné atributy audioknih

Velmi přínosným atributem audioknih je přidaná hodnota v podobě různých prvků, jež k nim lze připojit. Jedná se především o cvičený hlas profesionálního vypravěče či rodilého mluvčího pro zdůraznění dialektu, hudební doprovod ke zvýraznění dramatických pasáží, bonusové materiály jako například interview s tvůrci. Dalším pozitivem je také poskytnutí modelů pro správné čtení nahlas a interpretační přednes díky schopnostem talentovaných herců/vypravěčů.

„Celkově lze nejdůležitější rysy nahrávek s mluveným slovem shrnout do několika následujících bodů, které zároveň představují hlavní výhody audioknih:

- literatura dostupná bez ohledu na úroveň recipientových čtecích schopností,
- poslech kombinovatelný s dalšími denními aktivitami,
- modelace příkladu interpretačního čtení a přednesu,
- učení kritickému poslechu,
- zvýraznění humoru v knihách, jenž nemusí být při nesoustředěném čtení patrný, s přispěním hlasové intonace vypravěče,
- poskytnutí příležitosti k diskusím na různá témata na základě společného poslechu,
- požitek z vyprávění příběhů talentovanými vypravěči,
- dramatizace poslechu prostřednictvím hudebního doprovodu,
- věrná interpretace dialektů rodilými mluvčími,
- zařazení bonusového materiálu, který může obsahovat rozhovory s herci či tvůrcem o procesu tvorby knihy, vysvětlení hlavních pohnutek a myšlenek, které vedly ke vzniku příběhu apod.”¹⁷

2. Historie audioknih

Audiokniha je v současné době považována za nejmladší podobu čtení, sama slovesnost, vyprávění je však o tisíce let starší než kniha samotná.¹⁸ Audiokniha je i v tomto směru oproti vyprávění odlišná, neboť nejde o nové vyprávění, ale o konkrétní interpretaci již vytvořeného literárního díla. U audioknihy samotné není znám přesný rok vzniku. Otázkou je, zda za něj považovat již samo předčítání, první namluvenou desku, rozhlasovou dramatizaci či první knižní nahrávku určenou pro nevidomé.

¹⁷ KONÍČKOVÁ, Lucie. Audioknihy: jejich skutečné přínosy a interaktivní budoucnost. *Čtenář: Měsíčník pro knihovny*. 2012, roč. 64, č. 7-8, s. 3 článku. Dostupné také z: <http://static.audioteka.com/cz/images/articles/file/audioknihy-jejich-prinosy-a-interaktivni-budoucnost.pdf>

¹⁸ PAVLOVSKÝ, Petr. Audiokniha: nové médium? Návrat ke kořenům literatury. *A2*, 2009, č. 5., s. 10

2.1. Předčítání

Předčítání knih lze považovat za předchůdce audioknih.¹⁹ Při předčítání se interpret přesně drží textu, a tím se předčítání liší od vyprávění, které může obsahovat odlišnosti i vlastní názory.

Umění číst nahlas má dlouhé dějiny, zmínila bych několik příkladů z knihy *Dějiny čtení* od Alberta Manguela. V roce 1865 začal výrobce doutníků a básník Saturnino Martínez vydávat pro dělníky v doutníkovém průmyslu noviny *La Aurora*, které obsahovaly jak politické zprávy, tak i básně a povídky. Ukázalo se však, že významnou překážkou k jejich rozšíření byla ngramotnost, neboť v polovině devatenáctého století umělo číst zhruba pouze patnáct procent dělnického obyvatelstva Kuby. Aby se noviny staly dostupné, přišel Martínez s myšlenkou veřejného čtenáře, kdy byl jeden z dělníků vybrán za čtenáře, ostatní ho platili ze svého.²⁰ Předčítání baličům doutníků umožňovalo lépe zvládat mechanickou činnost a zpestřit ji různými dobrodružstvími, které mohli sledovat, rozvíjet myšlenkami, úvahami. Po továrně El Fígaro následovaly s přečítáním i další továrny. Tato veřejná čtení byla velice oblíbená, brzy však byla označena jako rozvratná, odvádějící od práce, a byla zakázána. Ještě po nějakou dobu se konala tajná čtení, avšak do roku 1870 prakticky vymizela. Přesto však čtení nebyla zapomenuta. Již v roce 1869 je, tentokrát na americké půdě, obnovili sami dělníci, kteří si s sebou mimo jiné přivezli i instituci *lektora*.²¹ Měli své oblíbené autory: „například *Hrabě Monte Christo* Alexandra Dumase se stal tak populárním, že dělníci autorovi krátce před jeho smrtí v roce 1870 napsali dopis s prosbou, zda by mohli po jeho hrdinovi pojmenovat jeden druh doutníků, a Dumas souhlasil.“²²

Již kolem roku 529 založil svatý Benedikt z Nursie klášter na Monte Cassinu, skalnaté hoře na poloviční cestě mezi Římem a Neapolí, a pro své mnichy sestavil soubor pravidel, v nichž autorita sbírky zákonů nahrazovala absolutní vůli představeného kláštera, a zavedl čtení jako podstatnou část denního života v klášteře. Předčítaná kniha nebyla zvolena náhodně, ale na rozdíl od kubánských továren, kde se na vybrané knize všichni shodli, v klášteře knihu vybrali představení řeholního společenství. Pro kubánské dělníky se knihy mohly stát důvěrným vlastnictvím každého posluchače, naproti tomu se žáci svatého Benedikta měli radostné náladě a osobnímu potěšení vyhýbat, neboť radost z textu měla být společná, ne individuální.²³ „Text byl neměnný a autor (nebo Autor) konečnou autoritou.

¹⁹ PAVLOVSKÝ, Petr. Audiokniha: nové médium? Návrat ke kořenům literatury. *A2*, 2009, č. 5., s. 10

²⁰ MANGUEL, Alberto. *Dějiny čtení*. 1. vyd. Brno: Host, 2007. ISBN 978-80-7294-231-2, s. 148

²¹ tamtéž, s. 148-149

²² tamtéž, s. 150

²³ tamtéž, s. 151-153

Konečně ticho u stolu a chybějící odezva posluchačů byly nezbytné nejen k tomu, aby bylo zajištěno soustředění, ale i proto, aby se zabránilo jakýmkoliv pokusům o soukromý komentář k posvátným knihám.²⁴

Předčítání se stalo běžnou zvyklostí ve středověkém světě. Až do vynálezu knihtisku nebyla gramotnost obecně rozšířená a knihy zůstávaly privilegium pouze malého množství lidí. Někteří příležitostně půjčovali své knihy, ale pouze omezené hrstce lidí, většinou v rámci své vlastní rodiny. Bylo snazší seznámit se s určitou knihou formou předčítání, než získat samotnou knihu do rukou. Byly různé způsoby. Od jedenáctého století putovali po evropských zemích potulní kejklíři, šířící své vlastní verše či verše a milostné písně, které složili trubadúři, vystupovali na poutích či jarmarcích, ale také u dvora. Většinou byli prostého původu a obvykle jim byla upírána jak ochrana zákona, tak církve. „Trubadúři, jako například Guillaume z Akvitánie, dědeček královny Eleonory Akvitánské, nebo Bertran de Born, Vicomte d’Hauteford, byli šlechtického původu a psali písně opěvující svou nedosažitelnou lásku.“²⁵ „Předčítání z knihy bylo poněkud jiným zážitkem. Kejklířovo vystoupení mělo všechny zjevné rysy představení a jeho úspěch nebo neúspěch z velké části závisel na dovednosti účinkujícího měnit výraz, neboť látka byla dosti předvídatelná. Veřejné čtení sice také záviselo na čtenářově schopnosti „předvádět“, důraz se však kladl spíše na text než na čtenáře.“²⁶

U dvora a často i v méně urozených domech se nahlas knihy předčítaly v rodině a přátelům pro zábavu, ale i pro ponaučení. Čtení při večeři nemělo za cíl odvést pozornost od jídla, ale naopak, mělo jej zvýraznit díky zábavě, což navazovalo na tradice již z dob římského císařství.²⁷

Neformální veřejná čtení při příležitostných setkáních byla v sedmnáctém století poměrně běžná. Místem pro vyprávění či předčítání byly často také hospody a hostince. Mezi oblíbené patřily příběhy dona Quijota, v nichž hrdina např. udatně přemůže obry, zardousí obrovské draky a sám bez pomoci rozpráší početné armády. Tato setkávání byla uvolněná, natolik, že si posluchači mohli v mysli přenést text do své vlastní doby a země.²⁸

Posluchač může často i bezděčně následovat čtenářovy podněty i tělesně. Jak v roce 1759 napsal Denis Diderot, když popisoval čtení v dopise svým přátelům: „Aniž na to některý z nich myslí, usadí se předčítající co nejpohodlněji a posluchač rovněž. [...] Uved’te

²⁴ MANGUEL, Alberto. *Dějiny čtení*. 1. vyd. Brno: Host, 2007. ISBN 978-80-7294-231-2, s. 153

²⁵ tamtéž, s. 154

²⁶ tamtéž, s. 154-155

²⁷ tamtéž, s. 154-155

²⁸ tamtéž, s. 157-158

na jeviště ještě třetí osobu, a bude podléhat zákonu obou předchozích; je to soustava složená ze tří zájmů.“²⁹

Předčítání pro potěšení, zábavu, získání nových informací, ponaučení, to vše vlastní čtení zároveň obohacuje, ale i umenšuje. Je to daleko osobnější zážitek než držet v rukou knihu a číst si text. „Poddát se čtenářovu hlasu – s výjimkou případu, kdy nad čtením dominuje osobnost posluchače, - nám odnímá způsobilost stanovit pro knihu jisté tempo, tón, intonaci, které jsou u každého člověka jedinečné. Ucho se podřizuje jazyku někoho jiného a v aktu čtení se ustavuje hierarchie (někdy zjevné viditelná výsadním místem čtenáře, na oddělené židli nebo na pódiu), která odkazuje posluchače do moci předčítajícího. Akt předčítání pozornému posluchači zároveň často nutí předčítajícího být pečlivější.“³⁰

V současné době vedle audioknih, ať již v CD přehrávači v autě či kdekoli jinde na mobilním telefonu nebo jiném elektronickém zařízení, které to umožňuje, je vyhledávanou formou předčítání i autorské čtení, jež rovněž poskytuje svůj pohled na knihu. Přidanou hodnotou je přednes spisovatele, který nám přiblíží svůj vztah k tématu. V loňském roce 2020 se v období od 1. července do 1. srpna v České republice, konkrétně v Brně a Ostravě, i přes pandemii Covidu-19, uskutečnil 21. ročník festivalu autorského čtení, který se stal největším středoevropským literárním festivalem roku. Uskutečnil se také v ukrajinském Lvově, v polské Wroclavi a ve slovenských Košicích, v posledních dvou jmenovaných městech pouze v on-line podobě. Vystoupilo zde mnoho českých, polských, ale i maďarských (Maďarsko bylo v loňském roce čestným hostem festivalu) autorů, kteří si připravili úseky svých písemných děl v ústním provedení.³¹ Pod vlivem pandemie Covid-19 se organizátoři festivalu rozhodli spustit i jeho on-line celoroční verzi s názvem MAC³⁶⁵-nonstop Měsíc Autorského Čtení.³² Někteří autoři dokonce podnikají, samozřejmě když je to možné, turné autorského čtení po knihkupectvích ke zvýšení popularity a k navýšení prodejnosti.

Člověk se s předčítáním setkává zpravidla již v dětství, kdy mu rodiče a prarodiče čtou pohádky a rozvíjejí jeho fantazii, a tak si vytváří vztah ke čtení. Doba jde kupředu, a tak někdy rodiče nahrazují moderní nosiče. Během studia se knížky stávají nezbytností, po studiu jsou pro člověka oddechem či poučením, pro někoho se stanou celoživotní vášní. Předčítání je velkým přínosem pro starší lidi, kdy ulehčí namáhání očí a často pro ně

²⁹ MANGUEL, Alberto. *Dějiny čtení*. 1. vyd. Brno: Host, 2007. ISBN 978-80-7294-231-2, s. 162

³⁰ tamtéž, s. 162-163

³¹ Měsíc autorského čtení-MAC 2020: O nás. *MAC 2020-Měsíc autorské čtení: čestný host Maďarsko*[online]. [cit. 2021-5-7]. Dostupné z: https://www.autorskecteni.cz/pages/o_nas_mac

³² MAC365: nonstop Měsíc Autorského Čtení. *MAC365: nonstop Měsíc Autorského Čtení*[online]. [cit. 2021-5-7]. Dostupné z: <https://www.mac365.cz>

znamená kontakt s dalšími lidmi. Velmi oblíbené je předčítání v domovech pro seniory. Nechat si knihu předčítat je pohodlný, přínosný a důsledný způsob čtení. Člověk si všimne věcí, které ve zbrklosti vlastního čtení může přehlédnout.

Zvláštní formou předčítání, kterou s sebou přinesly až počítače, je tzv. převod textu na řeč. Tato funkce je například integrována ve všech současných počítačích značky Apple v rámci jejich zpřístupnění co nejširšímu počtu uživatelů. Nabízí různé hlasy, jak mužské, tak ženské a v mnoha, nejen světových, jazycích. Vládne samozřejmě angličtina^{33,34}, ale i čeština zde má své již dvojnásobné zastoupení, ženské hlasy Ivetu a starší, oproti původní verzi již značně vylepšenou Zuzanu, která zní poměrně přirozeně a přečte cokoli od e-mailu, přes digitální či elektronickou knihu až po článek na webu a všechno mezi tím. Je to sice funkce určená původně především pro slabozraké a nevidomé uživatele, ale využít ji mohou i uživatelé, kteří vidí dobře, například k úspoře času. Dobře se hodí také ke korektuře, kdy svůj překlep mnohdy spíš uslyšíte, než uvidíte.

2.2. Nové technologie, nosiče a formáty mluveného slova a audioknih

Podobně jako dějiny kinematografie, tak jsou i dějiny audioknihy spojeny s technickým pokrokem, konkrétně s vynálezem a šířením zvukových nosičů. Na úplném počátku zaznamenávání stál fonograf, jehož pojmenování není náhodné fonetika je totiž obecně věda o řeči, přesněji o zvukové stránce řeči, úžeji pak také o výslovnosti³⁵ a zde šlo také o řeč potažmo i výslovnost. Fonograf k zaznamenání zvuku pomocí různě rozmístěných dírek v tenké fólii a k jeho následnému uchování používal děrovaný váleček, na němž byla staniolová fólie namotána. V této souvislosti není bez zajímavosti podotknout, že i původní počítače začínaly s tzv. děrovacími štítky. V roce 1877 Thomas Alva Edison vynalezl mechanické zařízení na nahrávání a reprodukci zvuku, fonograf, který si 19. února 1878 nechal patentovat. Jedním z Edisonových záměrů již při tvorbě fonografu byla i možnost pozdější reprodukce knih pro nevidomé.^{36,37} Začátky audioknih pro nevidomé a tím i audioknih jako takových jsou nerozlučně spjaty s Amerikou. Úplně první historicky doložený a známý záznam hlasu, zachycený na staniolový fonograf, představuje dětská

³³ RUBERY, Matthew. *The Untold Story of Talking Book*. Harvard University Press, 2016. ISBN 0674545443, s. 271

³⁴ BERNSTEIN Charles. Foreword In: RUBERY, Matthew. *Audiobooks, Literature, and Sound Studies. Books*. Routledge; 1st edition, 2011. ISBN 1138833371, s. xvi

³⁵ LUKAVSKÝ Radovan. *Kultura mluveného slova. Akademie múzických umění*, Praha, 2000, s. 8, ISBN. 80-85883-61-9.

³⁶ SCHULTZE, Petra. Krátká historie audioknih. *Audiolibrix: blog* [online]. 5. 3. 2016 [cit. 2021-5-7]. Dostupné z: <https://blog.audiolibrix.cz/tema/kratka-historie-audioknih>

³⁷ Thomas Edison. *Britannica* [online]. [cit. 2021-5-7]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/biography/Thomas-Edison>

říkanka *Mary Had a Little Lamb*^{38,39,40} „(Mařenka měla jehňátko, namluvená T. A. Edisonem v roce 1877⁴¹, nezachováno, remake pořízen k 50. výročí prvního nahrání v roce 1927)“.⁴²

Edison však nebyl jediný. V roce 1888 nezávisle na něm rozvíjel vědec německého původu žijící v Americe Emile Berliner přístroj, který k záznamu nepoužíval válec jako fonograf, ale desky.^{43,44} Na přelomu 19. století se pak začaly prodávat první nahrávky s mluveným slovem. Na každý válec se vešly přibližně 4 minuty záznamu, což však značně omezovalo možnost je použít na reprodukci celých knih. To se nezměnilo ani poté, kdy se kapacita zvýšila na 12 a později „až na“ 20 minut.⁴⁵ První skutečný zlom přišel až v letech třicátých, a to v Americe. Americká společnost pro nevidomé (American Foundation for the Blind, zkráceně AFB) a Knihovna pro nevidomé (Library of Congress Books for the Adult Blind) společnými silami založily program „mluvících knih“, tedy „Talking Books Program“.⁴⁶ Nahrání první „mluvící knihy“ bylo největším posunem ve čtení pro nevidomé od vynálezu Braillova písma. To navíc umí jen menší část nevidomých, zatímco poslouchat, nebo jak sami nevidomí většinou říkají „číst mluvící knihy“, mohou i ti nevidomí, kteří Braillovo písmo neovládají. V tomto kontextu padá pro nevidomé a slabozraké bariéra a stírá se rozdíl mezi pojmy „číst“ a „poslouchat“ tak, jak je vnímá většinová společnost, která vidí.⁴⁷ Poslechnout nebo „přečíst ušima“ si nevidomí v Americe tehdy mohli Vraždu Rogera Ackroyda od Agathy Christie a Tajfun od Josepha Conrada.⁴⁸ Tyto „mluvící knihy“ byly namluvené na LP deskách o kapacitě 25 minut na stranu. Jedna kniha byla tedy nahraná na přibližně deseti deskách. „Mluvící knihy“ se v dalších letech prodávaly výhradně na LP deskách. Ty byly distribuovány do školních archivů a knihoven. Audioknihy jako takové se však ani v Americe zatím netěšily všeobecné popularitě.⁴⁹

³⁸ BERNSTEIN Charles. Foreword In: RUBERY, Matthew. *Audiobooks, Literature, and Sound Studies. Books*. Routledge; 1st edition, 2011, s. xiii. ISBN 1138833371.

³⁹ RUBERY, Matthew. *The Untold Story of Talking Book*. Harvard University Press, 2016, s. 1. ISBN 0674545443.

⁴⁰ Mary had a little lamb - říkanka, která vešla do dějin. *Český rozhlas* [online]. 23. 10. 2017 [cit. 2021-5-2]. Dostupné z: <https://temata.rozhlas.cz/mary-had-a-little-lamb-rikanka-ktera-vesla-do-dejin-7983543>

⁴¹ RUBERY, Matthew. *Audiobooks, Literature, and Sound Studies. Books*. Routledge; 1st edition, 2011, s. 29. ISBN 1138833371.

⁴² PAVLOVSKÝ, Petr. Audiokniha: médium mezi literaturou a rozhlasem. *Tvar: literární týdeník*, 2009, roč. 20, č. 8, s. 10. ISSN 0862-657X.

⁴³ SCHULTZE, Petra. Krátká historie audioknih. *Audiolibrix: blog* [online]. 5. 3. 2016 [cit. 2021-5-7]. Dostupné z: <https://blog.audiolibrix.cz/tema/kratka-historie-audioknih>

⁴⁴ Emil Berliner. *Britannica* [online]. [cit. 2021-5-7]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/biography/Emil-Berliner>

⁴⁵ SCHULTZE, Petra. Krátká historie audioknih. *Audiolibrix: blog* [online]. 5. 3. 2016 [cit. 2021-5-7]. Dostupné z: <https://blog.audiolibrix.cz/tema/kratka-historie-audioknih>

⁴⁶ RUBERY, Matthew. *The Untold Story of Talking Book*. Harvard University Press, 2016, s. 59. ISBN 0674545443.

⁴⁷ tamtéž, s. 60

⁴⁸ SCHULTZE, Petra. Krátká historie audioknih. *Audiolibrix: blog* [online]. 5. 3. 2016 [cit. 2021-5-7]. Dostupné z: <https://blog.audiolibrix.cz/tema/kratka-historie-audioknih>

⁴⁹ tamtéž

K zásadní změně došlo po vynálezu audiokazet v roce 1966⁵⁰ a v průběhu 60. a 70. let pak prudce stoupal zájem o takto nahrané audioknihy opět především v Americe.⁵¹ „Do Evropy pronikly audioknihy později a dlouho byly pouze okrajovou záležitostí pro děti, nevidomé a seniory.“⁵² Gramofony a původní šelakové a později vinylové LP (long play, tedy dlouhohrající desky, hrály 30 nebo 45 minut) nahradily kazety MC (magnetic cassette). Kulaté gramofonové desky z různých materiálů, které však měly společné to, že byly křehké a s každým přehráním, jak jehla gramofonu stále dokola jezdila po drážkách desky, se ničily. Byly i proto nahrazeny novým médiem, o mnoho trvalejšími magnetickými páskami. Audiokazety se těšily velké popularitě mezi nevidomými a začaly se současně již významně šířit i mezi běžnými americkými posluchači. Další zlom přišel v letech osmdesátých. Popularita audioknih se znásobila, na americkém trhu v roce 1988 působilo již kolem 40 vydavatelů audioknih.⁵³

Tento rozkvět byl umožněn i v souvislosti se vznikem první a jediné neziskové organizace s misí podpořit společný cíl vydavatelů audioknih – Asociace audio vydavatelů (Audio Publishers Association – zkráceně APA) v roce 1987⁵⁴. Jejím posláním je obhajovat vysoké hodnoty a podílet se na poradenství v oblasti audioknih, sloužit jako jedno centrum pro své členy – informační a vzdělávací, organizovat aktivity, které slouží ke společným obchodním zájmům svých členů, podporovat a vyvíjet aktivitu, která bude nápomocna a urychlí růst audioknižního průmyslu.⁵⁵ Krom podpory trhu, různých výzkumů a seminářů se právě APA v roce 1994 postarala o ukotvení pojmu „audiokniha“. Ten se stal standardem audioknižního průmyslu.⁵⁶ O dva roky později zahájila asociace udílení cen pro nejlepší audioknihy s názvem Audie Awards.⁵⁷ Z výše uvedeného vyplývá, že průkopnickou zemí audioknih a dodnes jejich „zemí zaslíbenou“ je Amerika.

V České republice máme až od roku 2013 již zmíněnou a analogicky pojmenovanou Asociaci vydavatelů audioknih-zkráceně AVA⁵⁸. Od roku 2013 máme v České republice

⁵⁰ SCHULTZE, Petra. Krátká historie audioknih. *Audiolibrix: blog* [online]. 5. 3. 2016 [cit. 2021-5-7]. Dostupné z: <https://blog.audiolibrix.cz/tema/kratka-historie-audioknih>

⁵¹ PAVLOVSKÝ, Petr. Audiokniha: nové médium? Návrat ke kořenům literatury. *A2*, 2009, č. 5., s. 10

⁵² tamtéž, s. 10

⁵³ SCHULTZE, Petra. Krátká historie audioknih. *Audiolibrix: blog* [online]. 5. 3. 2016 [cit. 2021-5-7]. Dostupné z: <https://blog.audiolibrix.cz/tema/kratka-historie-audioknih>

⁵⁴ APA: Audio Publishers Association. *APA: Audio Publishers Association* [online]. [cit. 2021-5-7]. Dostupné z: <https://www.audiopub.org>

⁵⁵ APA: Audio Publishers Association. *APA: Audio Publishers Association* [online]. [cit. 2021-5-7]. Dostupné z: <https://www.audiopub.org>

⁵⁶ SCHULTZE, Petra. Krátká historie audioknih. *Audiolibrix: blog* [online]. 5. 3. 2016 [cit. 2021-5-7]. Dostupné z: <https://blog.audiolibrix.cz/tema/kratka-historie-audioknih>

⁵⁷ APA: Audio Publishers Association. *APA: Audio Publishers Association* [online]. [cit. 2021-5-7]. Dostupné z: <https://www.audiopub.org>

⁵⁸ Asociace vydavatelů audioknih. *Asociace vydavatelů audioknih* [online]. [cit. 2021-5-1]. Dostupné z: <https://asociaceaudioknih.cz>

také cenu Audiokniha roku, kde spolu soupeří mnoho audioknih, v letošním již 8. ročníku konkrétně 94 audioknih ve 12 kategoriích.⁵⁹

Ale zpět k nosičům, i technologie audiokazet měla svá úskalí, například v případě přetržení pásky byla celá kazeta a její záznam od místa přetržení již nepřehratelná, pomíneme-li poměrně složitý a nejistý proces slepování pásky, ale většinou byla tedy po přetržení již k nepotřebě. I proto vznikla poměrně brzy potřeba nového média, tentokrát, již v roce 1979, se opět vrátilo ke kulaté podobě původních gramofonových desek, ale bylo o mnoho menší a kompaktnější, jednalo se o kompaktní disk neboli zkráceně CD (compact disc). Na CD bylo možné nahrát 74 minut záznamu a toto číslo nebylo náhodné. Váže se k němu zajímavý příběh o řediteli japonské firmy Sony, který měl velmi rád vážnou hudbu, a zvláště Beethovenovu 9. symfonii: „Za všechno může viceprezident Sony, pan Norio Ohga, který byl tehdy odpovědný za celý CD projekt. A právě ten technikům připomněl, že měřítkem pro velikost CD by měla být hudba, a ne technické parametry. A proč ne tedy zrovna Beethovenova devátá? Ale byl tu jiný problém. Nahrávka, kterou měli k dispozici byla od Berlínské filharmonie řízené Herbertem von Karajanem a měla 66 minut. Jiná nastudování však byla s jinou stopáží. A tak si nechali zaslat všechna nastudování této symfonie, a jako nejdelší se ukázala interpretace z Bayreuther Festspiele v roce 1951, kterou řídil Wilhelm Furtwängler. A to je právě ten etalon, který posloužil jako základní velikost klasického CD. Proto také byla konečná velikost CD stanovena na 12 cm a nezůstalo se u 11,5cm.“⁶⁰ A vejde se na něj právě 74 minut záznamu, tedy přesně tolik, kolik mělo nejdelší nastudování Beethovenovy 9. symfonie, kterou měl viceprezident Sony tak rád. Každopádně to byl od původních LP, které hrály 30 nebo 45 minut, značný posun.

Komplikací však nadále zůstávalo, že mnohé knihy zabraly kvůli své kapacitě až několik disků. Na delší nahrávky to stále nestačilo, a tak v roce 1994 spatřil světlo světa dodnes používaný komprimovaný formát MP3. 26. listopadu 1996 si Brandenburgův tým registroval v USA patent na soubory s příponou mp3. Od té doby je Karlheinz Brandenburg často nazýván “otcem mp3-ky”⁶¹. MP3 soubory umožnily na kompaktní disky nahrát větší množství zvuku, komprimovaný formát MP3 bez problému pojme i 12-ti hodinový příběh,

⁵⁹ Kategorie ocenění Audiokniha roku. *Asociace vydavatelů audioknih* [online]. [cit. 2021-5-2]. Dostupné z: <https://asociaceaudioknih.cz/kategorie/>

⁶⁰ BARTOŇ, Martin. CD, kde se tu vzalo? *Diit.cz* [online]. 5. 8. 2003 [cit. 2021-5-2]. Dostupné z: <http://diit.cz/clanek/cd-kde-se-tu-vzalo>

⁶¹ SCHULTZE, Petra. Krátká historie audioknih. *Audiolibrix: blog* [online]. 5. 3. 2016 [cit. 2021-5-7]. Dostupné z: <https://blog.audiolibrix.cz/tema/kratka-historie-audioknih>

a i audioknihy tímto byly posunuty na svou další úroveň. „Byly to ... právě tyto tři znaky (MP3), které se staly synonymem hudební revoluce.“⁶²

Začátek nového tisíciletí, a hlavně rozmach internetu, s sebou přinesl nové možnosti pro posluchače. Byla vynalezena možnost tzv. downloadu, tedy stažení žádaných dat bez nutnosti nákupu fyzického nosiče, na němž by byly předtím umístěny. Průkopníkem v tomto oboru se stala dceřinná společnost amerického Amazonu s názvem Audible. Audible.com svým zákazníkům jako první dovolil stahovat audioknihy na počítač a dále s nimi zacházet dle své vlastní potřeby. Tak v dnešní internetové době již existuje i digitální forma distribuce audioknih, která se obejde zcela bez fyzických nosičů, což zároveň snižuje cenu digitálních nahrávek, které si lze prakticky hned po zaplacení stáhnout do jakéhokoli zařízení, které podporuje MP3 formát. Tato forma distribuce cílí především na mladé posluchače, kteří si s novými technologiemi obvykle dobře rozumějí.

Všechny tyto nové technologie postupně vedly k masivnímu rozvoji fenoménu naslouchání mluveného slova širokou posluchačskou základnou, kterému lze dnes takto již naslouchat kdykoliv a kdekoliv, což je jeho posluchači hojně využíváno. Potvrzuje se tak skutečnost, že potřeba naslouchat příběhům, zážitkům, znalostem, zkušenostem, dojmům a emocím je v lidském společenství hluboce zakořeněná a je zcela ústrojnou a nedělitelnou součástí jeho společenské existence.

3. Historie mluveného slova v českém prostředí

3.1. Nahrávky na gramodeskách

V České republice byl v roce 1905 u Gramophone Concert Record nahrán monolog dědečka v podání Jindřicha Mošny, který je považován za nejstarší české dochované dílo zvukového typu.⁶³ Ohlas na tuto nahrávku a vývoj gramodesek za První republiky vedl k častějšímu nahrávání desek mluveného slova. Jednalo se především o interpretace literárních či hudebně literárních děl, sentimentální melodramatické scénky, divadelní monology, dialogy Spejbla a Hurvínka, pohádky, vyprávěné anekdoty, komické monology Vlasty Buriana, kabaretní skeče, nebo povídky načtené Janem Werichem.⁶⁴ V té době gramofon již patřil k běžnějšímu vybavení domácnosti a těšil se velké oblibě.

⁶² HOLČÍK, Tomáš. Před dvaceti lety vznikl první soubor MP3. *Živě.cz* [online]. 14. 7. 2015 [cit. 2021-5-2]. Dostupné z: <http://www.zive.cz/bleskovky/pred-20-lety-vznikl-prvni-soubor-mp3/sc-4-a-178987/>

⁶³ PAVLOVSKÝ, Petr. Audiokniha: médium mezi literaturou a rozhlasem. *Tvar: literární týdeník*, 2009, roč. 20, č. 8, s. 10. ISSN 0862-657X.

⁶⁴ tamtéž, s. 10

„Dá se říci, že již gramodeska založila primární audioknihu, tedy nosič s nahrávkou zvukové inscenace, vytvořené právě k tomuto účelu (ne pro rozhlasové vysílání). Teprve později začaly být vydávány sekundární audioknihy – nahrávky z rozhlasového archivu.“⁶⁵ Velký ohlas měla nahrávka s projevem Tomáše G. Masaryka. Asi nejznámější komentář k tomuto projevu, i možnosti zpětného pouštění nahrávek, a i počátku audioknižního poslouchání, napsal do novin Karel Čapek, který se poté také objevil v knize *Mlčení s T. G. Masarykem*. Zajímavostí je, že tato kniha už je vydaná v elektronické verzi a dostupná na internetu. Z úryvku je patrný obdiv Karla Čapka k T. G. Masarykovi, ale také k nahrávce samotné.⁶⁶

„Na deskách His Master's Voice vyšly nyní dva proslovy prezidenta Masaryka z jubilejního roku 28: proslov k dětem na hradním nádvoří a poselství k národu přednesené zástupcům parlamentu. Je to dokument, a zároveň něco víc než dokument: ten hlas vchází nyní do našeho soukromí a stává se jakousi osobní přítomností toho, jehož úkolem i právem bylo mluvit k národu a k budoucím dějinám; a je až překvapující slyšet ten hlas tak důvěrně a lidsky, pozorovat jeho váhání, jeho nosový tón, jeho pomalé důrazy a tu a tam i jeho přeroknutí; slyšet skoro dýchat a někdy odkašlat přítomné. ... ale už prvý poslech těch technicky dobrých desek, ten pocit údivu a skoro fyzické blízkosti je dojem nezvykle silný.“
Lidové noviny 14. 11. 1931⁶⁷

Projevy státníků a přednášky chirurgů se též nahrávaly a sloužily ke studiu či poučení. Nahrané projevy státníků jsou dodnes materiálem, jenž dotváří dějiny. Jedná se o cenný pramen, přesto se s audioknihami jako takovými nemohou srovnávat, jejich účel se velmi liší.⁶⁸

3.2. Rozhlasové vysílání

Rozvoj reprodukovatelného mluveného slova se začíná psát spolu se vznikem rozhlasu, což bylo v Československu po 1. světové válce. „28. října 1919 u příležitosti prvního výročí vzniku Československé republiky byl z vojenské vysílací stanice, umístěné na pražské Petřínské rozhledně, odvysílán první rozhlasový pořad, složený ze slova a hudby.“⁶⁹ Takže

⁶⁵ PAVLOVSKÝ, Petr. Audiokniha: médium mezi literaturou a rozhlasem. *Tvar: literární týdeník*, 2009, roč. 20, č. 8, s. 10. ISSN 0862-657X., s. 10

⁶⁶ Mlčení s T. G. Masarykem. *Literární doupek* [online]. [cit. 2021-5-3]. Dostupné z: <http://ld.johannesville.net/capek-11-mlceni-s-t-g-masarykem?page=28>

⁶⁷ Mlčení s T. G. Masarykem. *Literární doupek* [online]. [cit. 2021-5-3]. Dostupné z: <http://ld.johannesville.net/capek-11-mlceni-s-t-g-masarykem?page=28>

⁶⁸ PAVLOVSKÝ, Petr. Audiokniha: médium mezi literaturou a rozhlasem. *Tvar: literární týdeník*, 2009, roč. 20, č. 8, s. 10. ISSN 0862-657X.

⁶⁹ KRUPÍČKA, Miroslav. *HISTORIE ČESKÉHO ROZHLASU: Český rozhlas v datech* [online]. [cit. 2021-5-1]. Dostupné z: <http://www.radio.cz/cz/static/historie-radia-praha/historie-cro>

již při prvním pokusu o vysílání do éteru na našem území kromě hudby znělo i mluvené slovo. Samozřejmě, protože bez něj si lze rozhlas jen těžko představit. S rozšířením rozhlasových přijímačů do domácností začalo pravidelné rozhlasové vysílání.

“Regulární rozhlasové vysílání bylo zahájeno 18. května 1923⁷⁰ ve 20.15 z vojenského stanu v Praze-Kbelích. Vysílalo se hodinu na dlouhé vlně, součástí vysílání bylo krátké ohlášení a koncert. Československo se tak stalo po Velké Británii druhou evropskou zemí s pravidelným rozhlasovým vysíláním.”⁷¹

Neuplynulo mnoho času a již byla v éteru první rozhlasová hra. Psal se rok 1926, konkrétně 30. listopad 1926, a posluchači měli tehdy možnost si poslechnout náladovou scénu *Prástky* autora Miloše Kareše v režii Miloše Čtrnáctého.⁷²

Mocná a Kupcová dělí vývoj rozhlasu na dvě etapy. První etapu představuje počátek živého vysílání (léta 1923-1924). V této době herci interpretovali ve studiu předem nazkoušenou hru, která byla živě přenášena k posluchačům. Po roce 1945 nastává druhá etapa, která přetrvává do dnešních dnů, kdy se pořizuje záznam na zvukovém nosiči, který je již opakovaně reprodukovatelný, často se využívá zvuková montáž, koláž a hudba.⁷³

Do dnešního dne nahrál Československý a později Český rozhlas (dnes jsou rozhlasové hry vydávány pod hlavičkou Radioservis a.s., což je vydavatelství Českého rozhlasu, a po registraci jsou placeně v digitální podobě ke stažení na stránkách Radioteka)⁷⁴ velké množství rozhlasových her, čtených titulů a pohádek, které jsou stále zařazovány do pravidelného vysílání, čímž si Český rozhlas vychovává své posluchače a tvoří posluchačskou základnu, která si mluvené slovo začala kupovat i na zvukových nosičích. Rozhlas se tak stal součástí české společnosti a pomáhal formovat naši kulturu. Lidé jej poslouchají doma i v práci a na své atraktivnosti neztratil ani poté, co se objevila televize, jež si velmi rychle získala velkou oblibu. V současné době Radioservis sahá do archivu rozhlasu a vydává staré rozhlasové hry a čtení na pokračování.

Některé dramatizace vznikly i v rámci jiných vydavatelství, byť je jich mnohem méně, mluvíme o dramatizaci, a nikoliv rozhlasových hrách, protože nebyly vyrobeny v rámci

⁷⁰ Příběh rozhlasu: První den vysílání. *Český rozhlas* [online]. [cit. 2021-5-1]. Dostupné z:

<http://www.pribehrozhlasu.cz/odhaleni-89+1/dramaticke-chvile/2753920>

⁷¹ KRUPÍČKA, Miroslav. *HISTORIE ČESKÉHO ROZHLASU: Český rozhlas v datech* [online]. [cit. 2021-5-1].

Dostupné z: <http://www.radio.cz/cz/static/historie-radia-praha/historie-cro>

⁷² Příběh rozhlasu: Nejstarší rozhlasová hra [online]. [cit. 2021-5-1]. Dostupné z:

<http://www.pribehrozhlasu.cz/odhaleni-89+1/rozhlasove-rekordy/2799049>

⁷³ MOCNÁ, Dagmar, KUPCOVÁ, Helena. Rozhlasová hra. PETERKA, Josef et al. *Encyklopedie literárních žánrů*.

Praha, Litomyšl: Ladislav Horáček, Paseka, 2004, s. 603, 604. ISBN 80-7185-669-x.

⁷⁴ Radioteka. *Radioteka* [online]. [cit. 2021-5-7]. Dostupné z: www.radioteka.cz

rozhlasové tvorby. Několik jich je z dílny OneHotBook (například série Mycelium⁷⁵), momentálně zřejmě komerčně nejúspěšnějšího vydavatelství soudě podle největšího podílu na audioknižním trhu podle výroční zprávy AVA za rok 2020.⁷⁶ V roce 2021 vydala několik takových dramatizací i Audiotéka.com (původně Audiotéka.cz) a vytvořila pro to v rámci svého internetového obchodu novou kategorii s názvem Superprodukce.⁷⁷

3.3. Fenomén Spejbl a Hurvíněk

Příběhy pro děti i dospělé se staly, alespoň v Česku, takovým fenoménem nejen v oblasti mluveného slova, že jim v této práci věnuji více než jen pouhou zmínku. Pro ilustraci jsem zvolila známé příběhy Spejbla a Hurvínka. Tyto dvě loutky z lipového dřeva, z nichž „taťulda“ Spejbl oslavil v loňském roce 2020 již 100 let své existence a jeho „věčně zlobivý, ale i zvědavý“ synek Hurvíněk je jen o 6 let mladší, takže Spejbl je vlastně nejmladším otcem na světě a i jeho syn tak strávil v roce 2021 již 95 let nejen na prknech, která znamenají svět⁷⁸, ale téměř stejnou dobu i na vlnách rozhlasu⁷⁹ a vlastně i na všech nosičích, na které bylo mluvené slovo nahráváno s výjimkou fonografu, od šelakových a vinylových LP desek, přes MC kazety a CD až po současné digitální stahování. Jak Spejbl úvodem nahrávky Hurvíněk a kouzelný gramofon poplete „a teď ty píentrojky“ (PN3) a synek Hurvíněk, který jde víc s dobou, ho opraví na „empétrojky“ (MP3).

Takže by se na jejich příbězích a cestě éterem dal také ilustrovat technický vývoj nosičů, na které bylo a je mluvené slovo v průběhu času nahráváno. To částečně reflektuje výše zmíněná výroční deska *Hurvíněk a kouzelný gramofon...nejlepší dialogy S+H*, složená z jedné nové eponymně pojmenované scény a dále z výběru z archivních nahrávek, které posluchače provedou devadesátiletou historií scének.⁸⁰ Představí v roli Spejbla a Hurvínka všechny tři jejich dosavadní interprety. Tedy jejich duchovního otce prof. Josefa Skupu, jeho nástupce, který je nechal promluvit mnoha světovými jazyky, Miloše Kirschnera, a jeho pokračovatele Martina Kláska, se kterým v současnosti alternuje Ondřej Lážnovský, který se však v roli Spejbla a Hurvínka představil posluchačům až ve svém debutu na desce *At*

⁷⁵ OneHotBook-hledání Mycelium. *OneHotBook* [online]. [cit. 2021-5-2]. Dostupné z:

<https://onehotbook.cz/search?type=product&q=Mycélium>

⁷⁶ Asociace vydavatelů audioknih. *Asociace vydavatelů audioknih* [online]. [cit. 2021-5-1]. Dostupné z:

<https://asociaceaudioknih.cz>

⁷⁷ Audioteka.com-vyhledávání Superprodukce. *Audioteka.com* [online]. [cit. 2021-5-2]. Dostupné z:

<https://audioteka.com/cz/audiobooks/superprodukce>

⁷⁸ Divadlo S+H: Historie. *Divadlo S+H* [online]. [cit. 2021-5-2]. Dostupné z: <https://www.spejbl-hurvinek.cz/onas/historie>

⁷⁹ MITROFANONOVÁ, Markéta. Spejbl slaví stovku: z otloukánka celebritou. *Právo: Víkend*. Praha, 2020, str. 4-6. 17. 1. 2020.

⁸⁰ Divadlo S+H: Hurvínkův kouzelný gramofon, CD. *Popron* [online]. [cit. 2021-5-2]. Dostupné z:

<https://www.popron.cz/mluvene-slovo/divadlo-s-h-hurvinkuv-kouzelnny-gramofon-cd>

žije Spejbl, vydaného právě ke 100. Spejblovu výročí. Dále také všechny interpretky jeho kamarádky Máničky a její „bábinky“ paní Kateřiny (Hovorkové), které se mnohdy také účastnily nikdy nekončícího rozhovoru otce se synem.

Příběhy této dvojice jsou ověněny mnoha zlatými a platinovými deskami ještě z doby před nástupem hromadného digitálního stahování, které nyní i vlivem současné pandemie Covid-19 převážilo nad prodejem fyzických nosičů a začalo ovládat a udávat směr celému trhu a tomuto odvětví. V bookletu výše zmíněného výročního CD *Hurvínek a kouzelný gramofon*, se píše, že: „Nahrávky Divadla Spejbla a Hurvínka získaly celkem 37 Zlatých desek a 26 Platinových desek Supraphonu a nechybí ani mimořádná Diamantová deska za 5 397 500 prodaných zvukových nosičů.“ a že: „Za uplynulých 90 let (tedy do roku 2019) se na značkách Ultrafon, Esta a Supraphon prodalo úctyhodných 5 428 000 zvukových nosičů s příběhy S+H.“⁸¹, což svědčí o velké popularitě na domácí scéně.

„První nahrávku se Spejblem a Hurvínkem natočil prof. Josef Skupa v červnu roku 1929. Byla „zpěvná“, protože šlo o parodii na tehdy populární písničky *Sonny Boy* a *maminko, mámo*.“⁸² a „První příběh se Spejblem a Hurvínkem si posluchači mohli poslechnout již v červenci roku 1930, a to *Pohádku o chciplé vodě*.“⁸³ K těmto nahrávkám během let přibylo mnoho dalších, Spejbla s Hurvínkem znají děti nejen v České republice, ale po celém světě, promluvili za ty roky na zahraničních zájezdech asi 42 jazyky. A poslechnout si jejich příběhy tak můžete v mnoha jazycích nejen v češtině.⁸⁴

3.4. Audioknihy nebo „mluvící knihy“ pro nevidomé a slabozraké jako specifický segment trhu s audioknihami

V České republice působí Spolek s názvem Mluvící kniha (dříve Občanské sdružení), v jehož čele stojí nevidomý zvukař Pavel Musil, které se specializuje na nevidomé posluchače. Zasazuje se o to, aby i nahrávky určené výhradně jim, tedy ne pro komerční distribuci, byly na technicky a zvukově vysoké úrovni, protože díky nevidomým trend audioknih, tak jak jej známe dnes, vlastně vznikl. Spolek Mluvící kniha, který byl založen roku 1995, vznikl z mnoha důvodů, jedním z nich byla i integrace nevidomých a slabozrakých.

⁸¹ KIRSCHNEROVÁ Denisa, informace v bookletu CD Hurvínkův kouzelný gramofon...nejlepší dialogy S+H, Praha, 2019.

⁸² KIRSCHNEROVÁ Denisa, informace v bookletu CD Hurvínkův kouzelný gramofon...nejlepší dialogy S+H, Praha, 2019.

⁸³ tamtéž

⁸⁴ Divadlo S+H: Historie. *Divadlo S+H* [online]. [cit. 2021-5-2]. Dostupné z: <https://www.spejbl-hurvinek.cz/onas/historie>

„Na českém trhu vychází zhruba 7500 ks tištěných knih ročně, což je zhruba dvojnásobek stávajícího fondu zvukových knih KTN. Kniha jako taková je i v dnešní době rozvoje internetu a audiovizuálních technologií nezastupitelným médiem, zejména pak pro občany se zrakovým postižením. Vzhledem ke ztíženému přístupu k jiným formám umění a k informacím obecně, je tato cílová skupina na četbě obzvláště závislá.

Zvuková kniha přináší zrakově postiženým integraci především v těchto oblastech:

- kultura
- sociální úroveň
- vzdělání a všeobecný rozhled

V neposlední řadě zvuková kniha zprostředkovává zrakově postiženým informace o prostředích, místech a věcech, které kvůli handicapu poznat nemohou.

Hlavním cílem je přispívat k výrobě zvukových knih tak, aby stávající fondy KTN byly bohatší nejen co do kvantity titulů, ale též pestrosti žánrů a kvality interpretace.

Klientela: Osoby se zrakovým handicapem – nevidomí, slabozrací, dyslektici, senioři apod. Klienty jsou lidé všech věkových kategorií – v ČR se jedná se přibližně o 300 000 osob.⁸⁵

Nahrávky výlučně pro nevidomé či těžce zrakově postižené v rámci výjimky a speciální licence autorského zákona, která na ně pamatuje, vznikla za léta existence Spolku Mluvicí kniha pěkná řádka. A protože pro „zdravé“ komerční posluchače, a tedy širokou veřejnost, nebyly tyto tituly přes svou profesionální kvalitu i interpretaci přístupné, rozhodl se Spolek Mluvicí kniha v roce 2012 nabídnout možnost koupě svých titulů, které jsou pro zrakově hendikepované uživatele registrované v rámci KTN v digitální podobě k dispozici zcela zdarma, i „vidícím“ posluchačům. Spojilo se za tímto účelem s jedním ze zavedených vydavatelství Tympanum, které se na audioknihy specializuje a pohybuje se v tomto tržním segmentu již dlouhá léta. To pro ně vytvořilo speciální edici s názvem NAČTENO a koupí CD s audioknihou z této edice se přispívá zároveň na výrobu dalších knih pro zrakově postižené.⁸⁶

Záznamu mluveného slova se dlouhodobě věnuje, pod již zmiňovanou zkratkou KTN, Knihovna a tiskárna pro nevidomé Karla Emanuela Macana. Jejím hlavním úkolem je poskytovat „nevidomým a těžce zrakově postiženým občanům informace i umělecké hodnoty, a to prostřednictvím Braillova slepeckého písma, zvukových záznamů, reliéfní grafiky a digitálních textů.“ Do jejího fondu jsou zařazeny také audioknihy z Mluvicí knihy,

⁸⁵ Mluvicí kniha: Popis projektu. *Mluvicí kniha* [online]. [cit. 2021-5-3]. Dostupné z: <http://www.mluvicikniha.cz/projekt>

⁸⁶ HADRABA, Jakub. Mluvicí kniha: Audioknihy z našeho archivu si můžete koupit! *Mluvicí kniha* [online]. 30. 11. 2012, 21. 6. 2015 [cit. 2021-5-3]. Dostupné z: <http://www.mluvicikniha.cz/onas/audioknihyznasehoarchivusimuazetekoupit>

ale jak je uvedeno výše, nespécializuje se (na rozdíl od Mluvící knihy) jen na audioknihy, ale poskytuje svým uživatelům i jiné služby. Ale právě o namluvené knihy-audioknihy je mezi klienty KTN největší zájem.⁸⁷

Současná podoba KTN vznikla v roce 1989, předchůdcem byl spolek "Český slepecký tisk", u jehož vzniku stál v roce 1918 nevidomý hudební skladatel, pedagog a osvětová osobnost Karel Emanuel Macan (1858-1925).⁸⁸ KTN poskytuje svým čtenářům dokumenty v Braillově písmu nebo je převádí do zvukové podoby. Tato načtená podoba se odlišuje od mluveného slova určeného pro vidoucí určitými prvky: pokud předčítá muž, informační a naváděcí hlas je ženský a naopak. KTN má k dispozici několik technických pracovišť, kde nahrává dokumenty, upravuje je a vypaluje na CD. Roční produkce zvukových knih se pohybuje kolem 100 titulů ročně a fond čítá několik tisíc titulů.⁸⁹

Zaznamenané mluvené slovo je pro nevidomé mnohdy jedinou možností, jak získávat informace. Na rozdíl od jedinců, kteří se nevidomí již narodí a postupně se učí Braillovu písmu, se nevidomí, kteří přišli ke svému zrakovému znevýhodnění až později, musí srovnávat se svou obtížnou situací, a právě zvukové knihy představují určitou pomoc při adaptaci. Z pozice těchto lidí má zvuková kniha téměř nenahraditelnou terapeutickou a rehabilitační hodnotu.⁹⁰

3.5. První komerčně vydaná audiokniha

První komerčně vydaná audiokniha, tedy pro platící posluchače, a ne pouze pro nevidomé či slabozraké, je v Česku až v roce 2001 a jedná se o celosvětově úspěšnou knihu *Harry Potter a kámen mudrců* od autorky J. K. Rowlingové. Splňuje onu podmínku nezkrácené původní předlohy. Vyšla v režii známého, nejen rozhlasového, režiséra dramataziací hlavně pro děti Jana Jiráně. Interpretem je herec oblíbený napříč věkovými kategoriemi Jiří Lábus, jenž knihu, ze které se na výslovné přání autorky nesmělo vypustit ani slovo, přímo před posluchačovým ušima dramaturgizuje. Je to vlastně taková dramaturgizace sui generis jedním člověkem, ale ve výsledku má posluchač dojem, jako by na něj z audioknihy promlouval ne jeden, ale hned několik různých herců. Skvělým příkladem je kapitola 11. *Famfrpál* a část, ve které je komentován právě probíhající famfrpálový zápas. V posluchači toto komentování vytváří, i za pomoci různých ruchů jako je šum mikrofonu,

⁸⁷ KTN: Hlavní činnosti. *KTN* [online]. [cit. 2021-5-3]. Dostupné z: <http://www.ktn.cz/about>

⁸⁸ KTN: Historie. *KTN* [online]. [cit. 2021-5-3]. Dostupné z: <https://www.ktn.cz/history>

⁸⁹ KTN: Hlavní činnosti. *KTN* [online]. [cit. 2021-5-3]. Dostupné z: <https://www.ktn.cz/about>

⁹⁰ Služby: KTN. *KTN: O nás* [online]. [cit. 2021-5-8]. Dostupné z: <https://www.ktn.cz/about>

dojem, že právě poslouchá reportáž ze skutečného sportovního utkání, což příběhu dodává na reálnosti.

Atmosféru příběhu ještě vhodně dokresluje a v některých místech i umocňuje originální filmová hudba, na jejíž použití v audioknize bylo třeba kromě autorských práv i speciální povolení Rowlingové. A Česko bylo jedinou zemí, která směla v audioknižní podobě, na přání režiséra Jana Jiráně, který s hudbou a ruchy při své režii rád pracuje, hudbu mít.⁹¹ Takže první česká audiokniha je v tomto směru a z tohoto pohledu skutečným světovým unikátem. Takto byl natočen jen 1. díl světoznámé série. Zatímco v angličtině existuje celá série *Harry Potter* ve dvou verzích, a to v britské a americké, kde se role vypravěče (na způsob našeho Jiřího Lábusa, protože na obalu audioknihy není napsáno „read“-čte, nýbrž „performance“- „hraje, předvádí) ujal a jednotlivé postavy si také tak trochu zahrál v americké verzi britský herec Jim Dále. Získal za to také několik cen. A mezi fanoušky se již roky vedou spory o to, která z těchto verzí je lepší.⁹² Stejně tak mají své dvě verze *Harryho Pottera* k poslechu k dispozici Němci (v němčině se více než převzatý pojem Audiobook či poněmčený výraz Audiobuch používá originální německý pojem das Hörbuch=kniha k poslechu, poslechová kniha). Jednu v podání Rufuse Becka, natočenou v Mnichově a druhou v podání Felixe von Manteuffela. V německy mluvících zemích jsou audioknihy, tedy die Hörbücher, od nového tisíciletí velmi populární a zažily tu velký rozmach i díky dlouhé tradici veřejného předčítání.⁹³

Český posluchač se však dalších audioknih s *Harry Potterem* v titulní roli, kde by hlavní i ostatní role namluvil Jiří Lábus, již nedočkal. Tato audiokniha ale získala platinové desky za 10 000 prodaných nosičů (ještě MC). Rowlingová dovolila v češtině pro komerční účely natočit již jen 2. díl *Harry Potter a Tajemná komnata*, ale bez originální filmové hudby, vypravěčem se po Jiřím Lábusovi stal v režii Pavla Fuchse Pavel Zedníček a načelil knihu již ne doslovně.⁹⁴ Dokončení audioknižní podoby celé knižní série se pak o několik let později v roce 2008 dočkali už jen nevidomí a slabozrací posluchači a zároveň členové Knihovny a tiskárny pro nevidomé a slabozraké Karla Emanuela Macana⁹⁵, která pod speciální licenci pro zrakově postižené, v souladu s ust. § 39, odst. 1, písm. a) zákona č.

⁹¹ HORÁČKOVÁ, Alice. Lábus už je zase Potterem, poprvé na cédéčkách. *iDnes: Kultura* [online]. 17. 9. 2008 [cit. 2021-5-8]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/kultura/literatura/labus-uz-je-zase-potterem-poprve-na-cedeckach.A080916_181825_literatura_kot

⁹² RUBERY, Matthew. *The Untold Story of Talking Book*. Harvard University Press, 2016. s. 10 ISBN 0674545443.

⁹³ PAVLOVSKÝ, Petr. Audiokniha: nové médium? Návrat ke kořenům literatury. *A2*, 2009, č. 5., s. 10

⁹⁴ HORÁČKOVÁ, Alice. Lábus už je zase Potterem, poprvé na cédéčkách. *iDnes: Kultura* [online]. 17. 9. 2008 [cit. 2021-5-8]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/kultura/literatura/labus-uz-je-zase-potterem-poprve-na-cedeckach.A080916_181825_literatura_kot

⁹⁵ Harry Potter a relikvie smrti: Biblio. *Biblio: Katalog* [online]. [cit. 2021-5-8]. Dostupné z: <https://biblio.oui.technology/biblio/catalog/28064>

121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů, kde pro nekomerční užití výlučně touto skupinou znevýhodněných uživatelů není potřeba pro převedení do zvukové podoby stejně jako třeba Braillova písma výslovný souhlas autora.⁹⁶

Sám Jiří Lábus v letošním roce 2021 získal cenu za zvláštní přínos v oblasti audioknih a mluveného slova⁹⁷, nejen za *Harryho Pottera*, ale dalších více než 90 nahrávek, (mimochodem Jan Jiráň tuto cenu získal v roce 2015 také⁹⁸). Informovala o tom na svých stránkách nejen AVA, ale i denní tisk v elektronické podobě, což také svědčí o vzrůstající oblibě audioknih.⁹⁹ V rozhovorech a článcích na téma natáčení audioknihy *Harry Potter a Kámen mudrců* se dočteme, že si Jiří Lábus spolu s režisérem Janem Jiránem vytvářel hlasy pro jednotlivé postavy a pak i namluvil tak, že v jejich hlasovém projevu spojil třeba několik českých známých osobností. A přiznal také, že Albus Brumbál-ředitele Školy čar a kouzel v Bradavicích mluvil na začátku této knihy jinak než na jejím konci a že bylo potom nutné dané pasáže přetočit, aby byl jeho hlasový projev v rámci této jedné postavy v celé audioknize stejný a „jeho“ Albus Brumbál zněl ve všech částech audioknihy stejně.¹⁰⁰

3.6. První „moderní“ audiokniha v Česku a další audioknižní prvenství

A kdy tedy vlastně v Česku vznikla první „moderní“ audiokniha? Když nebudeme počítat audioknižní verzi 1. dílu *Harryho Pottera*, tak překvapivě později, a to nejen než v okolních zemích v čele s Německem, kde jsou audioknihy oblíbené¹⁰¹, o USA a jejich audiobooks ani nemluvě, ale i než by se mohlo zdát, a to až v roce 2011. A byla to také v té době „horká“ novinka na knižním trhu. Tehdy si v nově vznikajícím audioknižním vydavatelství řekli, že by nebylo špatné vytvořit její audioverzi a rovnou se po jejím zkráceném anglickém názvu, byť jen dočasně, pojmenovat.

A tak v listopadu 2011 vzniklo vydavatelství Dragontattoo-v češtině dračí tetování, které se později přejmenovalo na již zmiňované a momentálně pravděpodobně komerčně

⁹⁶ 121/2000 Sb., Autorský zákon: Zákony pro lidi. *Zákony pro lidi* [online]. [cit. 2021-5-8]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2000-121?text=8%2039>

⁹⁷ Jiří Lábus oceněn Zvláštní cenou AVA. *Asociace vydavatelů audioknih: Audiokniha roku* [online]. 12. 4. 2020 [cit. 2021-5-7]. Dostupné z: https://asociaceaudioknih.cz/noviny/jirilabus_zvlastnicena/

⁹⁸ Historie Audioknihy roku (2015): Asociace vydavatelů audioknih-AVA. *Asociace vydavatelů audioknih: Audiokniha roku* [online]. [cit. 2021-5-7]. Dostupné z: <https://asociaceaudioknih.cz/historie/>

⁹⁹ Jiří Lábus dostal ocenění v oblasti audioknih. Načetl jich přes devadesát: iRozhlas. *IDnes: Zpravodajství* [online]. 8. 4. 2021 [cit. 2021-5-8]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/kultura/literatura/jiri-labus-cena-herec-audiokniha-roku-zvlastni-prinos.A210408_205026_show_aktual_baky?utm_source=www.seznam.cz&utm_medium=denni-tisk

¹⁰⁰ HORÁČKOVÁ, Alice. Lábus už je zase Potterem, poprvé na cédéčkách. *iDnes: Kultura* [online]. 17. 9. 2008 [cit. 2021-5-8]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/kultura/literatura/labus-uz-je-zase-potterem-poprve-na-cedeckach.A080916_181825_literatura_kot

¹⁰¹ PAVLOVSKÝ, Petr. Audiokniha: nové médium? Návrat ke kořenům literatury. *A2*, 2009, č. 5., s. 10

nejúspěšnější vydavatelství OneHotBook. Dračí tetování mu z názvu brzy zmizelo, ale na vydávání „horkých“ knih ve smyslu populárních novinek se zaměřuje dodnes. A má na svém stále se rozrůstajícím kontě tedy i první českou „moderní“ audioknihu, která ve svém českém názvu dračí tetování sice nemá, ale v anglickém překladu *The Girl with Dragon Tattoo-Dívka s dračím tetováním*, 1. díl původní trilogie *Milénium*, už ano. Čeští čtenáři, a díky tomuto vydavatelství a jeho prvnímu audioknižnímu počínu¹⁰², i posluchači ji znají pod přeloženým originálním názvem ze švédštiny *Muži, kteří nenávidí ženy*. Kniha, která odstartovala nejen dodnes trvající oblibu švédských detektivních knih a thrillerů, ale i audioknih. Autor Stieg Larsson, který psal od svých 15 let tzv. „do šuplíku“, a později byl uznávaným švédským novinářem, se ale celosvětového úspěchu a následné doslova laviny švédských drsných krimi sérií, kterou s sebou jeho dílo strhlo, nedožil. Dnes v původní sérii *Milénium* pokračuje David Lagercrantz a počet dílů původní trilogie se během let již zdvojnásobil na prozatímních šest. První díl *Milénia*, ostatně stejně jako celé, jak původní *Milénium*, tak to navazující, načetl herec Martin Stránský. Tento herec se tak stal průkopníkem nového audioknižního odvětví a získal také již ve 2. ročníku soutěže Audiokniha roku 2014 cenu AVA za zvláštní přínos v oblasti audioknih, kterých během následujících let načetl nejen pro OneHotBook, ale i pro jiná vydavatelství několik desítek.¹⁰³

A stál nejen u zrodu první české „moderní“ audioknihy, ale načetl také v roce 2011 i první audioknihu, která se dala nejprve koupit jen digitálně, prostřednictvím právě vzniklého a také prvního českého internetového obchodu Audiotéka.cz. A tou první pouze digitální audioknihou (trvalo delší dobu, než byla dostupná i na CD-MP3 nosičích) byl *Eragon*¹⁰⁴, první díl slavné fantasy série *Odkaz dračích jezdců* amerického spisovatele Christophera Paoliniho, který první verzi tohoto svého úspěšného románu napsal v pouhých 15 letech. Audioknižní podoby se dočkala celá tetralogie *Odkaz dračích jezdců*, kterou kromě *Eragona* tvoří ještě knihy *Eldest*, *Brisinger* a *Inheritance*¹⁰⁵. Stejně jako ten první i všechny ostatní díly načetl opět Martin Stránský. Nemusí být vždy pravidlem, že se celá série dočká své audioknižní podoby, ostatně u filmového zpracování je to podobné. Tam je naopak série *Harry Potter* světlou výjimkou, která se dočkala filmového zpracování všech

¹⁰² OneHotBook: O nás. *OneHotBook* [online]. [cit. 2021-5-3]. Dostupné z: <https://onehotbook.cz/pages/o-nas>

¹⁰³ Audioteka.com: Vyhledávání: Martin Stránský. *Audioteka.com* [online]. [cit. 2021-5-3]. Dostupné z: <https://audioteka.com/cz/search/reader?query=Martin%20Stránský>

¹⁰⁴ Audioteka.com: Eragon. *Audioteka.com* [online]. [cit. 2021-5-3]. Dostupné z: <https://audioteka.com/cz/audiobook/eragon>

¹⁰⁵ Audioteka.com: Odkaz dračích jezdců. *Audioteka.com* [online]. [cit. 2021-5-3]. Dostupné z: <https://audioteka.com/cz/search/cycle?query=Odkaz%20Drač%C3%ADch%20jezdců>

svých dílů, a jak je známo poslední 7. díl byl dokonce z důvodu své obsáhlosti a bohatosti děje rozdělen na dvě části. Roli tam hrály i finanční důvody, protože pak se začaly dělit poslední díly i u sérií, u kterých to z dějového hlediska nebylo nutné (např.: *Stmívání*, *Hunger Games*). Posledně jmenovaná série se také celá dočkala svého audioknižního zpracování, a to dříve, než byly v kinech k vidění poslední díly.

Audioknihy, respektive jejich vydavatelé se však nesnaží být jen rychlejší než filmové zpracování díla v kinech, ale snaží se o vydání audioknihy společně s knihou ve stejný den, což se stává trendem dneška. Na trhu dokonce existuje jedna výjimka, a to *Královnina šavle* od Doroty Maslowské (nakladatelství Tympanum), která vyšla dříve jako audiokniha než v knižní podobě.¹⁰⁶ Zajímavé u této nahrávky také je, že její verze na CD-MP3 je na stránkách vydavatelství podstatně levnější (nyní ve slevě 45 Kč z 50 Kč), než její digitální verze MP3 ke stažení (nyní ve slevě 170 Kč ze 189 Kč)¹⁰⁷, což také nebývá běžné. Ale je to skutečně jen jedna výjimka potvrzující fakt, že na audioknižním trhu obecně sílí snaha vydat audioknihu alespoň přibližně ve stejnou dobu, kdy vyjde kniha, což také dokládá vzestup oblíbenosti audioknih.

Člověk si tak může při současném vydání obou verzí vybrat, jaké podobě novinky dá přednost, popřípadě si koupit obě verze, což mu umožní chvíli si příběh číst v klasické tištěné knize, ať již vázané nebo brožované, o elektronických e-knihách nemluvě, a ve chvílích, kdy samotné čtení není možné nebo je například kvůli okolnostem obtížné, tak může díky audioknize v příběhu pokračovat. A to je jednou z výhod audioknih, že bude příběh dále poslouchat, ať již na fyzickém nosiči, kterým je většinou kvůli délce CD-MP3, nebo si audioknihu stáhne v internetovém obchodě dle svého výběru a následně ji bude poslouchat v digitální podobě ve formátu MP3. V zásadě má z těch ryze audioknižních na výběr pouze dva (a do třetice lze částečně přičíst i Supraphonline.cz¹⁰⁸, který nabízí kromě hudby i mluvené slovo a audioknihy^{109,110}), ale z těch dvou hlavních je to nyní Audiotéka.com¹¹¹ a o rok později vzniknuvší Audiolibrix.com¹¹². Oba obchody mají také své vlastní aplikace dostupné

¹⁰⁶ PAVLOVSKÝ, Petr. Audiokniha: médium mezi literaturou a rozhlasem. *Tvar: literární týdeník*, 2009, roč. 20, č. 8, s. 10. ISSN 0862-657X.

¹⁰⁷ *Královnina šavle*: Dorota Maslowská. *Tympanum: audioknihy* [online]. [cit. 2021-5-8]. Dostupné z: <https://www.tympanum.cz/detail/tbooks-566104-kralovnina-savle>

¹⁰⁸ Supraphonline. *Supraphonline* [online]. [cit. 2021-5-7]. Dostupné z: <https://www.supraphonline.cz>

¹⁰⁹ Supraphonline: Mluvené slovo. *Supraphonline* [online]. [cit. 2021-5-7]. Dostupné z: <https://www.supraphonline.cz/vyhledavani/alba/mluvene-slovo>

¹¹⁰ Supraphonline: Audioknihy. *Supraphonline* [online]. [cit. 2021-5-7]. Dostupné z: <https://www.supraphonline.cz/vyhledavani/alba/maingenre.3-genre.3.1>

¹¹¹ Audiotéka. *Audiotéka* [online]. [cit. 2021-5-7]. Dostupné z: <https://audioteka.com/cz/>

¹¹² Audiolibrix. *Audiolibrix* [online]. [cit. 2021-5-7]. Dostupné z: <https://www.audiolibrix.com/cs>

zdarma, kde je možné u nich zakoupené audioknihy jednoduše a ihned poslouchat, kdykoliv a kdekoliv se posluchači zachce, což má koneckonců jedna z nich i ve svém sloganu.

3.7. Poezie

Specifickým příkladem, který je obtížně zařaditelný a nevejde se obecně do škatulky audioknihy, je poezie, u které se jen málokdy jedná o přečtení či přesněji recitaci celé knihy veršů. Výjimkou potvrzující pravidlo jsou knihy *F 12.2* a *E&J* Tomáše Tajchnera. Jeho první sbírka vyšla knižně samizdatem-samonákladem, tedy na náklady autora, a druhá již „klasicky“ u nakladatelství 65. pole, které vydalo i několik audioknih, například úspěšnou knihu Tomáše Sedláčka *Ekonomie dobra a zla*, založenou na jeho diplomové práci. Obě Tajchnerovy sbírky, které vyšly společně v rámci jedné audionahrávky, nejsou příliš dlouhé, nemají dohromady více než 47 minut. A nyní, poté, co si tento projekt v rámci komerčních placených nákupů vydělal na své náklady, jsou dostupné v podobě audioknihy na autorových stránkách ke stažení zcela zdarma se souhlasem autora.¹¹³

Zpravidla se však o celé knihy veršů nejedná, většinou jde jen o výběr jednotlivých básní převážně ze známých sbírek, například básně *Chopinův klavír* ze sbírky básní *Černá růže* od Cypriana Norwida, kterou recituje herec Jiří Adamíra a má jen 10 minut, jedná se tak o nejkratší nahrávku na trhu a s cenou 39 Kč je zároveň, i nejlevnější.¹¹⁴

Ve výše uvedených případech, kromě ilustrativních výjimek, je mnohem vhodnější použít širší označení mluvené slovo než jen jeho užší část, audioknihy, a pokud již něco se slovem audio, tak jako vhodný kandidát se širokým významem se jeví audiodílo.

4. Jak se audioknihy vytvářejí

Vlastní tvorba audioknih není nijak jednoduchá záležitost a podílí se na ní celá řada profesí, v první řadě je to sám interpret. Pro interpretaci knih jsou zpravidla vybíráni profesionální herci nebo dabéři, jejichž schopnosti jsou zárukou bezvadného výsledku. Interpretů audioknih máme u nás mnoho, většinu hlasů známe z filmových či divadelních rolí a z dabingu. Nakladatelství exkluzivní smlouvy s interprety zpravidla nespisují, pouze v případě celých sérií knih, které na sebe navazují, se předpokládá, že interpret nače vš. Nicméně nemusí to tak být vždy, například 1. díl *Stopařova průvodce galaxií* od Douglase Adamse interpretoval velmi osobitým způsobem herec Vojtěch Dyk, kdy jeho ústy

¹¹³ TAJCHNER, Tomáš. Audiokniha zdarma ke stažení: tt-tomáš tajchner. *Tympanum: audioknihy* [online]. [cit. 2021-5-8]. Dostupné z: <http://www.tajchner.cz>

¹¹⁴ SABO, Ivan. Velký audioknižní průzkum 2014. *Audiolibrix: blog* [online]. 15. 12. 2014 [cit. 2021-5-2], s. 4. Dostupné z: <http://blog.audiolibrix.com/cs/velky-audioknizni-pruzkum-2014/>

jednotlivé postavy promlouvaly hlasy různých známých osobností. Ale další prozatím dva díly z celé pentalogie namluvil již jiný herec, a to Vojtěch Kotek. Někdy audioknihu čte sám autor knihy, ne vždy se to však setká s pochopením fanoušků díla, což byl případ *Stopařova průvodce galaxií (Hitchhiker's Guide to the Galaxy)*, který v originále načetl právě jeho autor Douglas Adams.¹¹⁵ Autoři totiž, až na výjimky (jako Arnošt Goldflam, který načetl své pohádky nebo Helena Štáchová, která načetla své vzpomínky *Život na nitích*) nebývají herci a nemívají školený hlas. Herec, který chce interpretovat, musí mít schopnost pochopit autora a předat jeho myšlenky, pokora k textu je nejdůležitější. O tom, že je výběr interpreta pro audioknihu velmi důležitý, svědčí i fakt, že na všech webových stránkách, které knihy k prodeji nabízejí, je možné si audioknihu vybrat nejen podle katalogu autorů, či seznamu děl a nabídek nejprodávanějších či nejnovějších titulů, ale i podle interpretů, kteří knize svůj hlas propůjčili.

Každá kniha si žádá jiný typ vypravěče. Hlavní prostředky hlasové realizace, které má každý vypravěč či interpret textu, ať již je jakýkoli, k dispozici, jsou však vždy stejné, ale může s nimi zacházet různě podle toho, jak si to daný text žádá. Jsou následující: logický přízvuk a důraz, intonace, mluvní tempo, pauzy a rytmus. Intonace je střídání výšky a síly hlasu, někdy také melodie, což je vlnění hlasové výšky „(vyšší tón je znakem citového vzrušení, patosu, slavnostního citu, nižším se projevuje vážnost, závažnost až pochmurnost)“.¹¹⁶ V souvislosti s intonací či melodií se uplatní také barva hlasu, která je člověku vrozená a je ryze individuální, v jejím rámci může interpret měnit zabarvení svého aktuálního výrazu a svůj projev tak vhodně členit. Například pro každou postavu si vyčlenit jinou barvu svého hlasu a tím ji od ostatních odlišit. Pokud by však změna barvy hlasu přesáhla přirozený rozsah, který je interpretovi vlastní, stala by se neorganickou, došlo by k tzv. „hlasové šarži“.¹¹⁷ S intonací souvisí také síla hlasu neboli hlasitost, která má větší rozsah než intonace samotná, a může tak zdůraznit a podtrhnout smysl textu, a to nejen zvýšením hlasitosti, ale i jejím snížením či umlknutím, někdy je dobře zvolená pauza výmluvnější a účinnější než slova. Důležitým aspektem je také mluvní tempo neboli rychlost řeči, příliš pomalá vede k monotónnosti a příliš rychlá k nesrozumitelnosti, je proto dobré pohybovat se mezi těmito dvěma póly a volit tempo řeči odpovídající dané situaci, pomalejší tempo pro umocnění závažnosti či smutné stránky právě probíhající situace, rychlejší naopak pro posílení pocitu radosti, napětí či dramatickosti podle příslušné intonace a samozřejmě

¹¹⁵ RUBERY, Matthew. *The Untold Story of Talking Book*. Harvard University Press, 2016, s. 10. ISBN 0674545443.

¹¹⁶ ŠRÁMKOVÁ, Vítězslava, HŮRKOVÁ-NOVOTNÁ, Jiřina. *Mluvený projev a přednes*, Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1984, s. 199

¹¹⁷ tamtéž, s. 200

obsahu.¹¹⁸ Všechny výše zmíněné složky interpretova projevu pak sjednocuje dohromady rytmus, ten také přidává projevu na estetičnosti. Podle herce Lukavského představuje právě rytmus „prasílu veškerého umění“ i „neomylný nástroj vzrušivosti“¹¹⁹. Interpretův „výběr zvukových prostředků ... činí výkon významově obsažnější, určitější, naléhavější, než je napsaná textová předloha.“¹²⁰ S jejich pomocí interpret naplňuje pod dohledem režiséra záměr a výklad textu, také se díky nim projevuje interpretova individuální tvůrčí osobnost.

„Poslech audioknihy dává zážitku z literárního díla nový rozměr, často naopak může zájem o literaturu podnítit.“ Jeden z mistrů mluveného slova Vlastimil Brodský k tomu řekl: „Literatura nejvíc rozvíjí fantazii. Každé další zpracování literárního díla, ať už filmové či televizní konkretizuje věci a tím je zjednodušuje. Čtená literatura je však disciplína, která fantazii rovněž podněcuje. Ze všech mimodivadelních médií mám proto nejradši mikrofon. Dává totiž svobodu formě vyjadřování a způsobu interpretace. Například šepot na jevišti je vždy stylizovaný, zatímco u mikrofonu můžu skutečně šeptat. Je to práce něžná, jemná, cizelérská. Věta o dvou slovech se dá říci různým způsobem. V tom je bohatství mluvené literatury.“¹²¹

Pro nakladatelství je tak důležité, aby oslovili správného člověka, který postavě v knize vdechne kouzlo, které kniha a postavy v ní mají. „Vypravěče není možno ztotožnit s autorem, ačkoli ve vypravěči je vždy něco z autora.“¹²² Dobrým příkladem je Barbora Hrzánová, oblíbená herečka, která svým charakteristickým hlasem oživila nejednu postavu a příběh, ztvárňuje často dívky, jejichž zevnějšek není právě dokonalý a musí se nejen proto vypořádat se svým okolím a jdou z průšvihů do průšvihů. Jedná se například o audioknihy *Metráček* nebo *Hrdý Budžes*.¹²³

Dále se na výrobě audioknih podílí zvukový mistr, který se stará o pořizování nahrávek a vysokou kvalitu audioděl. Přítomen v nahrávacím studiu musí být i textový a jazykový dohled, jehož funkce spočívá ve sledování textu, je třeba hlídat přesnou interpretaci textu a správnou výslovnost cizojazyčných výrazů. Závěrečná činnost při výrobě audioknih spočívá v přepisu záznamu z pevného disku na disk CD a dohled na dynamiku jednotlivých stop, tomu se říká mastering. Nakonec musí školený zvukař upravit CD verzi třeba i do

¹¹⁸ ŠRÁMKOVÁ, Vítězslava, HŮRKOVÁ-NOVOTNÁ, Jiřina. *Mluvený projev a přednes*, Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1984, s. 200

¹¹⁹ tamtéž, s. 201

¹²⁰ tamtéž, s. 201

¹²¹ ŠOŠKOVÁ Andrea. Audiobooks aneb Knížky do ucha. *Týdeník Rozhlas*, 2008, č. 36, s. 16

¹²² ŠTOCHL, Miroslav. *Teorie literární komunikace*. 1. Vyd. Praha, 2005. ISBN 80-86903-09-5. s. 59-64

¹²³ Hrdý Budžes: Barbora Hrzánová. *Supraphonline* [online]. [cit. 2021-5-13]. Dostupné z:

<https://www.supraphonline.cz/album/860-douskova-hrdy-budzes#album-awards>

formátu MP3 a vše opatřit technickými údaji.¹²⁴ Nezbytnou samozřejmostí pak je i kvalitní nahrávací studio, v němž je z hlediska technického vybavení nutné pracovat s technickými přístroji schopnými pořizovat kvalitní záznam a vytvářet nahrávky. Nutné je mít dobře zabezpečené všechny administrativní práce, což je základní činnost, bez níž se žádná organizace neobejde. Administrativně je třeba zajistit například vypracovávání žádostí a vyúčtování grantů, vyřizování veškeré korespondence či zajištění autorských práv.¹²⁵

Audioknihy nahrávají velká audiovydavatelství, do svých edičních plánů je zařazují knižní nakladatelé. Najdeme i mnoho vydavatelů, kteří zafinancují jednu zvukovou knihu. Náklady na nahrání mluveného slova si s vydáním tištěné knihy nezdají. Je třeba uzavřít smlouvy s autory – spisovateli a jejich agenty, překladateli, v případě využití knižní obálky i s ilustrátory. U populárních titulů anebo úspěšných zahraničních bestsellerů může být tato částka jednou z nejdůležitějších položek rozpočtu, přesto audiovydavatelé, podobně jako knižní vydavatelé, vzájemně soutěží, kdo tato autorská práva získá, neboť teprve až po uplynutí sedmdesáti let od úmrtí autora knižní předlohy, je možné nahrát audioknihy bez ošetření autorských práv, tedy bez jejich zakoupení od jejich držitele. Výsledná audiokniha má podobně jako kniha svou obálku, či booklet v případě vydání na fyzickém nosiči.¹²⁶

5. Distribuce audioknih

Dodávání audioknih do obchodní sítě a ke konečným spotřebitelům, tedy distribuce, je dalším důležitým krokem. Distribuce v podstatě začíná již u spotřebitele, jehož nákupní preference sleduje nakladatel a ten podle poptávky uzpůsobuje svoji nabídku, na druhou stranu ale zase jejich nabídka formuje vkus a tím nákupy spotřebitelů. Nákupy a preference spotřebitele se zjišťují podle odbytu, žebříčků oblíbenosti, různých anket a diskusí. Odbyt si každý nakladatel sleduje sám, stejně tak jako si vytváří ankety na webových stránkách nebo sociálních sítích. Pokud se audiokniha distribuuje výhradně elektronicky prostřednictvím distribučních audioknižních portálů, tak se pro prodejní propagaci užívají různé reklamní plochy (bannery), které jsou k dispozici v rámci internetové sítě. Knižní průmysl, jako dneska téměř vše, ovládají také módní trendy, a to se odráží i v průmyslu audioknižním, neboť většina audioknih se vydávána na základě odbytu knih.

¹²⁴ Výroba: KTN. *KTN: O nás* [online]. [cit. 2021-5-8]. Dostupné z: <https://www.ktn.cz/about>

¹²⁵ ŠKYTOVÁ, Alžběta a KAPOUNOVÁ, Kateřina. Audioknihy jako staronový přístup k literatuře. *Čtenář: Měsíčník pro knihovny*. 2010, roč. 62, č. 4, s. 125

¹²⁶ SMOLÍKOVÁ, Klára. Jak vzniká audiokniha. *Klára Smolíková: Spisovatelka, scénáristka, lektorka* [online]. [cit. 2021-5-13]. Dostupné z: <http://klarasmolikova.cz/clanek/jak-vznika-audiokniha>

5.1. Kamenné prodejny

Distribuce audioknih může mít několik podob. Rozšířenou možností je spolupráce s knihkupectvími a prodejny zvukových nosičů. Kamenné prodejny specializované pouze na audioknihy u nás nejsou a pravděpodobně ani nebudou. Pokud si zákazník chce koupit audioknihu v kamenném obchodě, tak si zajde do knihkupectví, prodejen CD nebo do Reprezentační prodejny Českého rozhlasu na Vinohradech, která na svých stránkách prodej mluveného slova na CD nosičích uvádí hned na prvním místě. Ne všechna knihkupectví prodej audioknih podporují, z těch větších prodejen jsou audioknihy dostupné v prodejnách Luxor, Kanzelsberger, Knihcentrum, Academia.

5.2. Internet

5.2.1. E-shop

Další možností je nákup na internetu, dnes již zcela běžný a mnohými lidmi i preferovaný způsob nákupu. Většina e-shopů je přehledná, audiokniha se dá vyhledávat podle různých kritérií a díky komentářům od zákazníků si může nakupující přečíst názory a hodnocení ostatních na hledaný produkt. Další výhodou hledání výrobku na internetu je možné srovnání cen v různých e-shopech. V současné době jsou již k dispozici i velmi moderní, pohodlné a sofistikované metody nákupu audioknih přímo přes webové portály jednotlivých nakladatelů nebo prodejců, kteří se na prodej audioknih specializují, což dále pomáhá k úspěšnému šíření tohoto znovuobjeveného fenoménu. Takovým internetovým obchodem prodávajícím audioknihy pouze v digitální podobě je Audioteka.com, která realizuje prodej audioknih renomovaných vydavatelství. Pro koupi audioknihy je potřeba se zaregistrovat na stránkách, vybrat knihu, zaplatit poplatek a poté už se kniha objeví na Poličce a je možné si ji kdykoli a opakovaně stáhnout. Audioteka.com dnes nabízí i možnost nákupu audioknih přes mobilní telefon, stačí si stáhnout jimi nabízenou aplikaci.

5.2.2. Volné stahování

Stahování dokumentů a souborů rozličného obsahu na internetu je dnes považováno za běžnou činnost. Nejprve se musí soubory nahrát na internet a poté následuje činnost sdílení a stahování koncovými uživateli. Pro stahování existují různé legální, ale i nelegální cesty. Nelegální stahování je v éře internetu velkým problémem především pak v oblasti audiovizuální tedy filmové tvorby. S rozmachem možnosti legálního stahování audioknih v digitální podobě se objevila také snadná a dostupná možnost si i audioknihy stáhnout nelegálně. A i když se dnes již s tímto problémem bojuje, neboť o velké zisky přicházejí

nejen filmoví tvůrci, především producenti, ale i nakladatelé, a v dnešní době samozřejmě i vydavatelé audioknih. Bohužel je situace taková, že zdrojů pro nelegální stahování je velké množství, a mnohdy je vyhledavač nabídne i před těmi legálními a placenými. Ale na druhou stranu není při téměř nepřeborném množství snadné všechny servery objevit a poukázat na jejich protizákonné jednání. A navíc se tento způsob získávání obsahu využívá čím dál tím častěji.

Legálním stahováním lze pořídit audioknihy za finanční obnos, případně i některé audioknihy zdarma. Pokud se jedná o stahování zdarma, často to bývají starší literární kousky, které mnohdy bohužel zajímají jen nevelkou část lidí. Například projekt Českého rozhlasu nebo dobrovolníky namluvené pohádky, projekt Librivox apod. Také to jsou audioknihy v rámci nějakého projektu, které jsou po časově omezenou dobu přístupné pro volné a bezplatné stažení. Často vydavatelé nabízejí ukázky audioknih zdarma. Existují ale i portály, kde jsou odkazy na volně stažitelné audioknihy.

Jaký systém ochrany bude opravdu fungovat, a neskončí krachem jako server *i-legalne.cz*? Jednou z oblastí je cenová politika, nižší ceny bez distributorů, které uspokojí koncové uživatele, neboť budou platit méně. Jak ale určit tu správnou cenu audioknihy bez média? Často padají názory, že soubory jsou předražené, musíme se ale také zamyslet nad tím, jaké jsou výdaje na pořízení audioknih. A jakou zvolit platbu pro spokojenost zákazníků? Ti samozřejmě chtějí dostat svou zaplacenou audioknihy co nejdříve. Výhodou je, že odpadá proces distribuce média, který probíhal například přes poštu. Takže se celý proces zrychluje. Proto je ideální placení přes mobilní telefon nebo platba kartou, model, na který si lidé už zvykají. V prostředí internetu je velmi důležitá ochrana souborů, které si legálně zakoupíme. U společnosti *Audiotéka.com* je situace taková, „že stažené soubory si můžete nahrát kamkoli, nejsou chráněny proti kopírování, ovšem nesou zakódovanou informaci o majiteli, respektive transakci. V případě nelegálního šíření tak lze dopátrat původce sdílení“¹²⁷ Další ochranu má i *Supraphonline*. Dříve tomu tak bylo formou DRM ochrany neboli *Digital Rights Management*, což se překládá jako *Správa digitálních práv*¹²⁸, která znemožnila udělat kopii bez potřebného práva. Touto ochranou proti kopírování jsou dodnes chráněna již ustupující DVD i jejich následníci *Blu-Raye*, a právě kvůli této ochraně

¹²⁷ POLESNÝ, David. Jestli vás nebaví číst, můžete si koupit čtené knihy v MP3. *Živě.cz* [online]. 2. 1. 2012 [cit. 2021-5-2]. Dostupné z: <https://www.zive.cz/bleskovky/jestli-vas-nebavi-cist-muzete-si-koupit-ctene-knihy-v-mp3/sc-4-a-161679/default.aspx>

¹²⁸ Přehrávání obsahu s DRM ochranou ve Firefoxu: Návoděda Firefoxu. *Návoděda Firefoxu* [online]. [cit. 2021-5-8]. Dostupné z: <https://support.mozilla.org/cs/kb/prehravani-obsahu-s-drm-ochranou-ve-firefoxu>

si film legálně bez porušení této ochrany nikam nenahrajete, na rozdíl od CD, které si můžete legálně nahrát do jakéhokoli svého zařízení, které to podporuje.

5.3. Knihovny

Audioknihy lze získat také v českých knihovnách, a to jen za poplatek za členství, například v Městské knihovně v Praze.¹²⁹ Jedná se o finančně výhodnou alternativu. Navíc knihovny stále rozšiřují svoje portfolio i v oblasti audioknih. Otázkou zůstává, jak řeší otázku autorských práv a možnosti si takto pouze vypůjčené CD nahrát například do počítače či jiného podporovaného zařízení, ale to není předmětem této práce. Více než čtvrtina lidí si nekoupí za rok ani jednu knihu, ale často si to vynahradí buď půjčením z knihovny, nebo nelegálním stažením. Je dokázáno, že návštěvníci knihoven jsou především lidé studující nebo vystudovaní na úrovni vyššího než základního vzdělání.¹³⁰ Síť knihoven je v České republice poměrně hustá, knihovny jsou průběžně modernizovány, aby držely krok s novými technologiemi, zde se jedná tedy především o ty velké, což zase vede ke zvyšování jejich návštěvnosti.

6. Trh s audioknihami v ČR

Trh audioknih v České republice se liší od ostatních zemí, audioknihy jsou u nás vesměs stále ještě novinkou. V oblasti kamenných obchodů se se světem rovnat nemůžeme, ale v prodeji na internetu jsme víceméně na podobné úrovni, porovnáváno velikostí našeho trhu. Propojení mezi internetovými a kamennými obchody existuje. „Dříve internet podporoval kamenný obchod. Lidé na internetu našli informaci, kde knihu najdou, šli ji koupit. Teď už většinou přes internet i nakupují. Dokonce se stává, že si v knihkupectví knihu pohlédnou a potom koupí na internetu.“¹³¹

Pomalejší rozvoj našeho trhu souvisí s několika jevy. Jedním z nich je ten, že knihkupectví upřednostňují knihy a přizpůsobují prostory v obchodech spíše potřebám čtenářům nežli knižním posluchačům. Z pohledu zákazníka lze pozitivně hodnotit skutečnost, že i u nás se již zabydlel nový přístup, kdy je možné si zboží osahat, začíst se do knih, což by ještě před několika lety bylo nemyslitelné. V knihkupectvích jsou koutky, kde

¹²⁹ Městská knihovna v Praze: vyhledávání: Audioknihy. *Městská knihovna v Praze* [online]. [cit. 2021-5-13]. Dostupné z: https://search.mlp.cz/cz/?query=audioknihy&kde=all#c_s_ol=kde-eq:all-amp:query-eq:audioknihy-amp:offset-eq:168

¹³⁰ TRÁVNÍČEK, Jiří. *Čteme?: obyvatelé České republiky a jejich vztahy ke knize* (2007). 1. vyd. Brno: Host, 2008. ISBN 978-80-7294-270-1. s. 78-88

¹³¹ TRÁVNÍČEK, Jiří. *Čtenáři a internet: Obyvatelé České republiky a jejich vztah ke čtení* (2010). 1. vyd. Brno: Host, 2011. 191 s. ISBN 978-80-7294-515-3. s. 29

si lidé mohou knihu v klidu prohlédnout a bez výčitek se do ní začíst, ať už si ji zakoupí nebo ne. Zatímco koutek na poslouchání audioknih je jevem zcela ojedinělým.

6.1. Nakladatelství u nás

Většina nakladatelství u nás začínala s prodejem audioknih pozvolna, neboť poptávka nebyla příliš vysoká. Některá nakladatelství vydávají audioknihy jako rozšíření své základní produkce, jiná vznikla nově za účelem vydávání audioknih.

Zaměřila jsem se na zmapování našich nakladatelství v časové linii více méně od nejstaršího po to nejnovější. Všechna vydavatelství a projekty, které dále zmíním, mají svoje webové stránky. Je to určitě dobrý propagační krok cílící především na mladší posluchače. Další shodnou aktivitou je uveřejňování seznamu deseti jimi doporučených děl na stránkách www.ctesyrad.cz neboli Čtenářův sympatický průvodce.¹³²

6.1.1. Supraphon

Supraphon¹³³ je nestarší vydavatelství, které zahájilo svoji činnost ve třicátých letech dvacátého století se zaměřením na výrobu gramodesek a jejich šíření. Značka Supraphon byla zaregistrována v roce 1932. Archiv Supraphonu je bezkonkurenčně nejbohatším hudebním archivem v České republice. Už před rokem 1989 se mezi jeho nahrávkami vyskytovaly i nahrávky mluveného slova, i když hudba byla vždy prioritou. "Navzdory tendenčním kulturním trendům před rokem 1989 obsahuje archiv SUPRAPHONU kromě nesčíslného množství snímků všech hudebních žánrů i cenné nahrávky mluveného slova, které jsou nenahraditelným dokladem vývoje českého dramatického umění i hereckého mistrovství."¹³⁴

Velkým krokem vpřed je Supraphonline, digitální obchod s českou hudbou, ale také s mluveným slovem, spuštěný 24. listopadu 2011. „Byl to první digitální obchod v České republice, který vedle klasického formátu MP3 (v kvalitě 320 kbps) nabídl veškerý sortiment rovněž v bezztrátovém komprimačním formátu FLAC, jenž poskytuje kvalitu záznamu srovnatelnou s kvalitou na CD nosičích.“¹³⁵

¹³² Čte sy rád: Čtenářův sympatický rádce. *Čte sy rád: Čtenářův sympatický rádce* [online]. [cit. 2021-5-7]. Dostupné z: <http://www.ctesyrad.cz>

¹³³ Supraphon. *Supraphon* [online]. [cit. 2021-5-7]. Dostupné z: <https://www.supraphon.cz>

¹³⁴ O nás: Supraphon. *Supraphon* [online]. [cit. 2021-5-13]. Dostupné z: <https://www.supraphon.cz/o-nas>

¹³⁵ O službě Supraphonline: Supraphonline. *Supraphonline* [online]. [cit. 2021-5-8]. Dostupné z: <https://www.supraphonline.cz/o-nas.html>

Již rok po svém spuštění získal portál Supraphonline dvě nominace v prestižním ocenění českého internetu – Křišťálová lupa 2012, a to v kategoriích Projekt roku a E-commerce inspirace, o kterých rozhoduje odborná porota.¹³⁶ Od počátku roku 2016 nabízí e-shop Supraphonline vedle downloadingu tedy možnosti stažení také možnost nákupu fyzických nosičů CD, DVD a LP. V zastoupení žánrů na svých stránkách www.supraphonline.cz k 7. 5. 2021 uvádějí 2316 položek z oblasti mluveného slova, 1423 audioknih, 161 dramaturgií, 178 humoru, 2578 nahrávek pro děti a další.¹³⁷ Obchod má příjemné uživatelské prostředí, je přehledný a má propracované vyhledávání a nabízí také krátké ukázky jak písní, tak audioknih a mluveného slova k poslechu.

6.1.2. Radioservis

Vydavatelství Radioservis¹³⁸ je jednou z částí produkce Českého rozhlasu, který začal vysílat v roce 1923. Aktuálně má 20 stanic rozdělených na zahraniční, celoplošné, regionální a speciální. Stal se velkým průkopníkem v přímém přenosu, přenesl jako první koncert České filharmonie, bohoslužby a projev T. G. Masaryka. Díky navyšování koncesionářů se Radioservis neustále zvětšoval již od počátku 30. let, kdy už vysílal i do světa. Během válek a revolucí docházelo k časté cenzuře týdeníků a zákazu vysílání. Rozhlas i tisk obsahoval informace o literatuře, medailony spisovatelů a rozhovory. Rádio mělo pro kulturní vývoj České republiky veliký význam. Informovalo občany o novém dění, vzdělávalo je nenásilnou formou a bavilo je. Dramaturgie textu a rozhlasové hry byly v rozhlasu „denním chlebem“. Radioservis na nic z toho nezanevřel a jak dramaturgie, tak další nahrávky z bohatého rozhlasového archivu prodává jak na internetu, od roku 2015 má vlastní internetový obchod Radiotéka¹³⁹, tak v Reprezentační prodejně Českého rozhlasu ve Vinohradské 12 v Praze. Český rozhlas jde s dobou, v současnosti vysílá i stejnojmenný podcast, tedy Vinohradská 12,¹⁴⁰ který se v loňském roce dokonce stal podcastem roku ve veřejnoprávní sekci.¹⁴¹ Toto slovo, dneska používané často nejen v souvislosti s audioknihami i u nás, vzniklo spojením dvou slov, a to „pod“, což v angličtině původně znamená tobolka. Ale zde již vyšlo ze slova iPod, hudebního přehrávače firmy Apple, který

¹³⁶ Supraphonline: O nás. *Supraphonline* [online]. [cit. 2021-5-7]. Dostupné z: <https://www.supraphonline.cz/o-nas.html>

¹³⁷ Supraphonline: Mluvené slovo. *Supraphonline* [online]. [cit. 2021-5-7]. Dostupné z: <https://www.supraphonline.cz/vyhledavani/alba/mluvene-slovo>

¹³⁸ Radioteka. *Radioteka* [online]. [cit. 2021-5-7]. Dostupné z: www.radioteka.cz

¹³⁹ Radioteka. *Radioteka* [online]. [cit. 2021-5-7]. Dostupné z: www.radioteka.cz

¹⁴⁰ Vinohradská 12: iRozhlas. *iRozhlas: Český rozhlas* [online]. [cit. 2021-5-8]. Dostupné z: <https://www.irozhlas.cz/vinohradska12>

¹⁴¹ Posluchači ocenili souvislosti a kontext, říká k úspěchu podcastu Vinohradská 12 jeho moderátorka: *iRozhlas: Český rozhlas* [online]. 10. 6. 2020 [cit. 2021-5-8]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/vinohradska-12-podcast-lenka-kabrhelova-cesky-rozhlas-plus_2006101831_ada

se původně prezentoval jako jakási „tobolka na písničky“ s tisíci skladbami ve Vaší kapse, byť původní iPody by Vám žádný podcast nepřehrály, protože nedisponovali připojením k internetu. A slova „broadcasting“ ve smyslu vysílání.¹⁴²

V Radioservisu se o reprezentační prodejnu stará Jiří Bureš a tvrdí, že zájem o audioknihy je: „Jak o cédéčka, tak teď o nový formát MP3, na kterém vycházejí jak rozhlasové dramaturgie, tak načtené knihy různých českých i světových autorů. Mezi novinkami je teď velmi úspěšný titul *Směšné lásky* Milana Kundery, což je právě ten formát MP3. A co se audiocédéček týče, tak například rozhlasová dramaturgie *Vojny a míru*.”¹⁴³

Projekt tohoto rádia, který si jistě zaslouží zmínku se jmenuje Čtenářský deník, aneb Vem Boženu do metra, jehož stránky, jako ostatně i mnohé jiné, sice během let změnil svůj vzhled a není tak již v té podobě, v jaké před lety vznikl,^{144,145} ale přesto si stále můžete poslechnout nejen *Babičku* Boženy Němcové v podání Hany Kofránkové, která je sama nejen interpretkou, ale také známou režisérkou mluveného slova.^{146,147} Ale také například několik krátkých povídek Jaroslava Rudiše z knihy *Café Cantona*, které čte sám autor.¹⁴⁸ A v průběhu let další nahrávky přibývaly.

6.1.3. AudioStory

Vydavatelství AudioStory¹⁴⁹ založila paní PhDr. Jindřiška Nováková jako malou, rodinnou firmu v roce 1991, kdy vyplnila tehdejší mezeru na trhu. Cílem této společnosti je vytvářet soukromý zlatý fond zvukových nahrávek četby, určený pro milovníky literatury a uměleckého slova na mikrofon z řad zdravých i zdravotně handicapovaných lidí. Jsou průkopným vydavatelstvím zaměřujícím se na prózu pro děti i dospělé, inspirovali se americkými a kanadskými audioknižními nahrávkami, které vycházely daleko dříve než u nás. Cílí především na ženu středního věku, nakupující pro sebe, svou rodinu či známé. Od roku 2010 spolupracuje s knižními nakladatelstvími Portál, Argo, Motto, Vyšehrad.

¹⁴² Co je to Podcast?: IT Slovník. *IT Slovník* [online]. [cit. 2021-5-8]. Dostupné z: <https://it-slovník.cz/pojem/podcast>

¹⁴³ ŠTRÁFELDOVÁ, Milena. Audioknihy se v Česku neprosazují lehce. *Český rozhlas* [online]. 5.12.2008 [cit. 2021-5-7]. Dostupné z: <http://www.radio.cz/cz/rubrika/udalosti/audioknihy-v-cesku-se-neprosazuji-lehce>

¹⁴⁴ SKŘIVÁNKOVÁ, Jana. Vem Aloise na kolo nebo Boženu do metra aneb Povinná četba v mp3. *Moje čeština: Čeština nemusí být nuda* [online]. 24. 4. 2011 [cit. 2021-5-8]. Dostupné z: <https://www.mojecestina.cz/article/2011041602-vem-aloise-na-kolo-nebo-bozenu-do-metra-aneb-povinna-cetba-v-mp3>

¹⁴⁵ Vem Boženu do metra. *Muzeum Boženy Němcové: Česká Skalice* [online]. [cit. 2021-5-8]. Dostupné z: <https://www.muzeumbn.cz/bozena-nemcova/dilo/vem-bozenu-do-metra-241cs.html>

¹⁴⁶ BLÁHOVÁ, Kateřina. Božena Němcová: Babička. *Český rozhlas: Téma-Literatura-Čtenářský deník* [online]. 29. 2. 2020 [cit. 2021-5-8]. Dostupné z: <https://temata.rozhlas.cz/bozena-nemcova-babicka-8143333>

¹⁴⁷ Český rozhlas: Téma-Čtenářský deník. *Český rozhlas: Téma-Čtenářský deník* [online]. [cit. 2021-5-8]. Dostupné z: <https://temata.rozhlas.cz/ctenarskydenik>

¹⁴⁸ Café Cantona (Jaroslav Rudiš). *Český rozhlas: Vltava* [online]. [cit. 2021-5-12]. Dostupné z: <https://vltava.rozhlas.cz/cafes-cantona-jaroslav-rudis-5069775>

¹⁴⁹ AudioStory: Audioknihy, Mluvené slovo. *AudioStory: Audioknihy, Mluvené slovo* [online]. [cit. 2021-5-8]. Dostupné z: <https://www.audiostory.cz/www/>

A právě poslední jmenované nakladatelství se jim stalo dlouhodobým partnerem k produkci audioknih a mluveného slova. Jejich tituly jsou dostupné nejen na jejich stránkách, ale i v kamenných obchodech a v rámci digitální distribuce.¹⁵⁰

6.1.4. Tympanum

Tympanum¹⁵¹ je vydavatelství, založené Josefem Burkovským a Karlem Černoškem v roce 2006, které se zaměřuje na výrobu a prodej audioknih, a to na literaturu pro děti a detektivky. Vydali již přes šedesát titulů dostupných na e-shopu, v kamenných obchodech a také na www.audioteka.com, kde se dá titul za poplatek stáhnout s licencí do počítače, telefonu, nebo přehrávače.

Karel Černošek v rozhovoru pro Český rozhlas uvedl několik vět, které charakterizují jejich posluchače. Posluchači jsou: "Většinou střední generace, většina posluchačů jsou ženy, často třeba ženy v domácnosti, které jsou zvyklé poslouchat při nějakých domácích pracích. A myslím, že stále větší skupinou jsou řidiči. U audioknih je šance prorazit skutečně jen s těmi nejznámějšími tituly, doslova s bestsellery. Proto jsme sáhli třeba po Agatě Christie nebo Paulu Coelho. Teď jsme zrovna vydali *Anděle a demony* od Dana Browna."¹⁵² Kromě výše zmíněného projektu NAČTENO podporuje Tympanum nevidomé i v rámci svých vlastních nahrávek, tím, že na každém obalu i nosiči je uveden název a autor audioknihy i v Braillově písmu.

V květnu 2021 na jejich stránkách elektronicky proběhl festival Dycky Audio!¹⁵³ 2021 s řadou slev a soutěží „Už je to tu zas, jaký je to hlas?“, kdy mají soutěžící poznat, kdo na nahrávce předčítá vybraný úryvek a mohou tak vyhrát poukaz na audioknihy od tohoto vydavatelství.¹⁵⁴

6.1.5. Popron

Popron¹⁵⁵ je firma založená v roce 1990 a od té doby má v Česku i internetový obchod.¹⁵⁶ Zajímá se především o hudební umělce, s nimiž uzavírá exkluzivní smlouvy, na

¹⁵⁰ Historie: AudioStory. *AudioStory: Audioknihy, Mluvené slovo* [online]. [cit. 2021-5-8]. Dostupné z: <https://www.audiostory.cz/www/vydavatelstvi/historie?podkategorie=13>

¹⁵¹ Tympanum. *Tympanum* [online]. [cit. 2021-5-8]. Dostupné z: <https://www.tympanum.cz>

¹⁵² ŠTRÁFELDOVÁ, Milena. Audioknihy se v Česku neprosazují lehce. *Český rozhlas* [online]. 5.12.2008 [cit. 2011-06-16]. Dostupné z: <http://www.radio.cz/cz/rubrika/udalosti/audioknihy-v-cesku-se-neprosazuji-lehce>

¹⁵³ Dycky Audio!: Festival audioknih: 13.-16. 5. 2021. *Tympanum* [online]. [cit. 2021-5-13]. Dostupné z: <https://tympanum.cz>

¹⁵⁴ Hádanka 1: Soutěž k festivalu Dycky Audio! 2021. *Tympanum* [online]. [cit. 2021-5-13]. Dostupné z: <https://tympanum.cz/detail/tbooks-592054-hadanka-1>

¹⁵⁵ Popron: Mluvené slovo. *Popron* [online]. [cit. 2021-5-8]. Dostupné z: <https://www.popron.cz/mluvene-slovo/>

¹⁵⁶ Popron: O nás. *Popron* [online]. [cit. 2021-5-8]. Dostupné z: <https://www.popron.cz/Stranky/O-nas>

jejichž základě se snaží co nejvíce zpopularizovat jejich nahrávky a koncerty. Po zaregistrování se na stránkách nabízí ukázky jimi vydaných děl. Zabývá se ale i tvorbou audioknih, a především její popularizací a prodejem. Nabízejí zvukové nosiče s jakýmkoli zvukovými nahrávkami. Mají rozsáhlý e-shop, kde prodávají velmi různorodé výrobky, včetně netradičních dárků, od domácích potřeb, až po audioknihy.¹⁵⁷

6.1.6 Audioteka.com¹⁵⁸

Je to první ryze digitální obchod s audioknihami, který vznikl v říjnu 2011, o němž byla výše již několikrát řeč, a který dostal hned v prvním ročníku cenu Audiokniha roku 2013 za mimořádný přínos v oblasti audioknih a mluveného slova. Svou službou, tedy prvním obchodem tohoto druhu v ČR, prokázala audioknihám a mluvenému slovu velkou službu a výraznou měrou přispěla k jejich rozšíření a popularizaci. A to především možností okamžitého stažení do počítače nebo mobilního telefonu, pro který mají vlastní přehlednou aplikaci¹⁵⁹, v níž lze audioknihy, byť za trochu vyšší cenu než na webu, i koupit. Nedávno také zavedli službu předplatného a svůj Klub. V současnosti vydává i vlastní audioknihy.

6.1.7. OneHotBook

O vydavatelství OneHotBook¹⁶⁰, které je v současné době s největším podílem na trhu komerčně nejuspěšnější a které stálo u počátků „moderní“ audioknihy v dnešním smyslu slova, byla již také několikrát řeč. Založil jej v listopadu 2011 Martin Pilař, který jej vlastní dodnes. Původně pod značkou Dragontattoo, pod níž však vyšla jen zmiňovaná trilogie *Milénium*. Další tituly, ať již to byly novinky nebo tituly starší, vyšly již pod značkou OneHotBook.¹⁶¹ Jejich obchod je přehledný, vyhledávání propracované, navíc kromě samotného prodeje audioknih nabízí i blog s rozhovory s interprety a zajímavými články o audioknihách, což jistě všechny audioknižní příznivce potěší a třeba i pomůže s výběrem konkrétní audioknihy.¹⁶²

¹⁵⁷ Popron: Mluvené slovo. *Popron* [online]. [cit. 2021-5-8]. Dostupné z: <https://www.popron.cz/mluvene-slovo/>

¹⁵⁸ Audioteka. *Audioteka* [online]. [cit. 2021-5-7]. Dostupné z: <https://audioteka.com/cz/>

¹⁵⁹ Audioteka.com: Aplikace Audioteka. *Audioteka: Aplikace Audioteka* [online]. [cit. 2021-5-8]. Dostupné z: https://audioteka.com/cz/applications?_src=topSide

¹⁶⁰ OneHotBook. *OneHotBook* [online]. [cit. 2021-5-8]. Dostupné z: <https://onehotbook.cz>

¹⁶¹ OneHotBook: O nás. *OneHotBook* [online]. [cit. 2021-5-3]. Dostupné z: <https://onehotbook.cz/pages/o-nas>

¹⁶² Blog: OneHotBook. *OneHotBook: Blog* [online]. [cit. 2021-5-8]. Dostupné z: <https://onehotbook.cz/blogs/news>

6.1.8 Audiolibrix.com¹⁶³

Jedná se o druhý ryze digitální obchod a službu k prodeji audioknih, který vznikl rok po Audiotéce (tehdy ještě.cz), tedy v říjnu 2012. Dnes na svých stránkách uvádějí, že mají největší výběr audioknih-přes 7000 titulů okamžitě k dispozici.¹⁶⁴ A od samého počátku, tedy ještě dříve než Audiotéka.com, nabídlo svým uživatelům službu předplatného ve svém Klubu Audiolibrix.¹⁶⁵ A také má svoji mobilní aplikaci pro poslech audioknih, a navíc i stále populárnějších, nejen mezi příznivci audioknih, podcasty.¹⁶⁶ Také již vydal několik vlastních audioknih.

6.1.9 Audioberg

V roce 2012 vniklo také vydavatelství Audioberg¹⁶⁷, které se specializuje hlavně, ale ne výlučně, na audiotvorbu pro děti. Dává si záležet na umělecké stránce nejen zvukové nahrávky, ale i na jejich obalech, které mají navíc i rozsáhlé a propracované booklety s mnoha informacemi a ilustracemi. Jak výstižně píše na svých stránkách: „V posledních desetiletích se mluvené slovo stává velmi populárním, protože umožňuje setkávání s literaturou v rozličných situacích – v pohodlí domova i na cestách, za volantem i při sportu, nebo třeba při zdlouhavém čekání ve frontě! Ve filosofii Audiobergu však audiokniha není pouhým načteným textem, ale celistvým uměleckým dílem, v němž se prolíná mluvené slovo s hudbou a audio CD vždy doprovází rozsáhlý booklet.“¹⁶⁸ Prodávají tak na svých stránkách tituly, jak na fyzických nosičích, tak v digitální podobě.

6.1.10. Audioknihy.net: ojedinělý již ukončený projekt

Audioknihy.net byl projekt skupiny studentů z Kabinetu informačních studií a knihovnictví, Brněnská Univerzita Masarykova, na podporu audioknih a rozšíření širšího povědomí o nich. Považují jej pro jeho jedinečnost a komplexnost za významný, věnovali se totiž celému audioknižnímu trhu, proto ho zde zmiňují i přesto, že již skončil. Jejich cílem bylo audioknihy i mluvené slovo popularizovat, propagovat a poukázat na audioknihu jako

¹⁶³ Audiolibrix. *Audiolibrix* [online]. [cit. 2021-5-8]. Dostupné z: <https://www.audiolibrix.com/cs>

¹⁶⁴ tamtéž

¹⁶⁵ Audiolibrix.com: KLUB Audiolibrix. *Audiolibrix* [online]. [cit. 2021-5-8]. Dostupné z: <https://www.audiolibrix.com/cs>

¹⁶⁶ Mobilní aplikace k poslechu audioknih: Audiolibrix-Audioknihy a podcasty. *Audiolibrix* [online]. [cit. 2021-5-8]. Dostupné z: <https://www.audiolibrix.com/cs/Info/MobileApps>

¹⁶⁷ Audioberg. *Audioberg* [online]. [cit. 2021-5-12]. Dostupné z: <https://audioberg.cz>

¹⁶⁸ Audioberg: O nás. *Audioberg* [online]. [cit. 2021-5-12]. Dostupné z: <https://audioberg.cz/o-nas>

na hodnotnou alternativu čtení.¹⁶⁹ Projekt audioknihy.net skončil na konci roku 2014, kdy se spojil s projektem naposlech.cz.¹⁷⁰

7. Velký audioknižní průzkum a statistika

Podle průzkumů čtení nadále převažuje nad posloucháním a pravděpodobně to tak zůstane, přesto se očekává další zvyšování oblíbenosti audioknih, podobně jako je tomu i v jiných zemích. Dříve si lidé v rádiu pouštěli rozhlasové hry, což bylo oblíbené především u starších lidí. Audioknihy jsou více nabízeny mladším, kteří se lépe orientují v moderním elektronickém světě.

Popularizaci a vzestup audioknih dokládá ostatně už i vůbec první oficiální průzkum, který v roce 2014 prostřednictvím ankety uskutečnil jeden z internetových prodejců digitálních audioknih Audiolibrix¹⁷¹ a výsledky shrnul do přehledné infografiky.¹⁷² Obdobnou anketu uspořádal portál audiolibrix.cz i v dalších letech (2015-2020).^{173, 174, 175, 176, 177} Z toho nejaktuálnějšího průzkumu z roku 2020 je patrné, že i když se za tu dobu trochu měnily otázky, které byly v čase stále se zvyšujícím počtu účastníků prostřednictvím ankety na webových stránkách kladeny, tak jen za těch 6 let, které uplynuly od prvního průzkumu, zaznamenaly audioknihy velký rozvoj.¹⁷⁸

Z Velkého audioknižního průzkumu z roku 2014 vyplývá, že téměř 44% posluchačů audioknihy neposlouchalo před nástupem downloadu¹⁷⁹, tedy možností jejich stahování právě přes obchody typu Audiolibrix či Audiotéka.cz. Právě Audiotéka.cz byla v říjnu 2011 vůbec prvním internetovým obchodem, který umožňoval audioknihy si stáhnout a který tak zachytil nastupující trend stahování audioknih. Ostatně o jejím průkopnictví na poli

¹⁶⁹ ŠKYTOVÁ, Alžběta a KAPOUNOVÁ Kateřina. Audioknihy jako staronový přístup k literatuře. *Čtenář: Měsíčník pro knihovny*. 2010, roč. 62, č. 4, s. 126-128

¹⁷⁰ Audioknihy.net a naposlech.cz společně. *Naposlech.cz* [online]. 8. 2. 2015 [cit. 2021-5-2]. Dostupné z: <http://www.naposlech.cz/zprava/audioknihy-net-a-naposlech-cz-spolecne>

¹⁷¹ Audiolibrix. *Audiolibrix* [online]. [cit. 2021-5-2]. Dostupné z: <https://www.audiolibrix.com/cs>

¹⁷² SABO, Ivan. Velký audioknižní průzkum 2014. *Audiolibrix: blog* [online]. 15. 12. 2014 [cit. 2021-5-2]. Dostupné z: <http://blog.audiolibrix.com/cs/velky-audioknizni-pruzkum-2014/>

¹⁷³ SCHULTZE, Petra. Velký audioknižní průzkum 2015. *Audiolibrix: blog* [online]. 30. 11. 2015 [cit. 2021-5-2]. Dostupné z: <http://blog.audiolibrix.com/cs/velky-audioknizni-pruzkum-2015/>

¹⁷⁴ SCHULTZE, Petra. Velký audioknižní průzkum 2016. *Audiolibrix: blog* [online]. 30. 11. 2016 [cit. 2021-5-2]. Dostupné z: <https://blog.audiolibrix.cz/zajimave-audioknihy-ke-stazeni/velky-audioknizni-pruzkum-2016/>

¹⁷⁵ SCHULTZE, Petra. Velký audioknižní průzkum 2017. *Audiolibrix: blog* [online]. 4. 12. 2017 [cit. 2021-5-2]. Dostupné z: <https://blog.audiolibrix.cz/tema/velky-audioknizni-pruzkum-2017/>

¹⁷⁶ SCHULTZE, Petra. Velký audioknižní průzkum 2018. *Audiolibrix: blog* [online]. 28. 11. 2018 [cit. 2021-5-2]. Dostupné z: <https://blog.audiolibrix.cz/tema/velky-audioknizni-pruzkum-2018/>

¹⁷⁷ SCHULTZE, Petra. Velký audioknižní průzkum 2019. *Audiolibrix: blog* [online]. 29. 1. 2020 [cit. 2021-5-2]. Dostupné z: <https://blog.audiolibrix.cz/zajimave-audioknihy-ke-stazeni/velky-audioknizni-pruzkum-2019/>

¹⁷⁸ SCHULTZE, Petra. Velký audioknižní průzkum 2020. *Audiolibrix: blog* [online]. 26. 1. 2021 [cit. 2021-5-2]. Dostupné z: <https://blog.audiolibrix.cz/zajimave-audioknihy-ke-stazeni/velky-audioknizni-pruzkum-2020/>

¹⁷⁹ SABO, Ivan. Velký audioknižní průzkum 2014. *Audiolibrix: blog* [online]. 15. 12. 2014 [cit. 2021-5-2], s. 2. Dostupné z: <http://blog.audiolibrix.com/cs/velky-audioknizni-pruzkum-2014/>

stahování audioknih i o tom, při čem všem se dají audioknihy poslouchat pojednává jejich tisková zpráva z roku 2012: „První a jediný (tehdy) projekt svého druhu v České republice, Audiotéka, vrací knihy do každodenního života současného člověka. Na tuzemský trh audioteka.cz vstoupila v říjnu 2011 a už nyní, za necelý rok existence, má více než 20 000 registrovaných uživatelů! Stále více lidí využívá možnost stáhnout si audio verze knih ve formátu MP3 nejen přímo do počítače, ale díky aplikacím také do mobilního telefonu ... a poslechnout si je kdykoliv se naskytne vhodná příležitost. Třeba při čekání v dopravní zácpě nebo u lékaře, během jízdy autem či vlakem, při domácích pracích, aktivním pohybu i sezení v kanceláři...”¹⁸⁰ Audioknihy jsou tedy ideální pro dnešní „uspěchanou“ dobu. A lidé si toho již všimli, nejen že přibývá posluchačů, ale roste také počet internetových stránek, které se audioknihám věnují například: <http://www.audioknizni-web.webnode.cz>¹⁸¹ nebo <http://www.naposlech.cz>.¹⁸²

Z výše uvedených průzkumů i tiskové zprávy společnosti Audiotéka.cz vyplývá, že možnost stahování (zvukových) děl ve formátu MP3 výrazně napomohla „nástupu“ audioknih a jejich počet se jen v krátkém rozmezí let 2011-2014 téměř zdvojnásobil. Potenciál audioknih tím však zdaleka není vyčerpán a počty posluchačů se stále zvyšují, což dokazují další Velké audioknižní průzkumy z roku 2019 a i ten zatím nejnovější za rok 2020. I z výroční zprávy AVA jasně vyplývá, že audioknih stále přibývá, dokonce jen mezi lety 2019 a 2020 se počet vydaných nových audioknih a mluveného slova téměř zdvojnásobil na neuvěřitelných 418 titulů vydaných za „specifický“ rok 2020¹⁸³, to jinými slovy znamená, že kdyby si nějaký posluchač chtěl všechny novinky loňského roku pustit, musel bys si v průměru poslechnout více než jednu audioknihu denně, a to bez ohledu na její délku a i s tím vědomím, že některé současné audioknihy jsou kvůli poplatnosti předloze tak dlouhé, že by na to ani celý jeden den nestačil, protože mnohé mají i více než 24 hodin. Již v roce 2014 měla nejdelší audiokniha 49 a 50 minut.¹⁸⁴

Je to velký a rychlý posun uvážíme-li, že ještě v roce 2012 měla nejdelší audiokniha dostupná na českém trhu 26 hodin a 24 minut, jednalo se o audioknihu o tehdy ještě žijícím technologickém vizionáři, zakladateli a řediteli gigantu Applu, Stevu Jobsovi, od známého

¹⁸⁰ Audioteka.cz: Zájem o audio verze v elektronické podobě roste. *Mobilmania.cz* [online]. 26. 7. 2012 [cit. 2021-5-2]. Dostupné z: <http://www.mobilmania.cz/tiskove-zpravy/audiotekacz-zajem-o-audio-verze-knih-v-elektronicke-podobeste/sc-5-a-1321139/default.aspx>

¹⁸¹ Audioknižní web. *Audioknižní web* [online]. [cit. 2021-5-2]. Dostupné z: <http://www.audioknizni-web.webnode.cz>

¹⁸² Naposlech.cz. *Naposlech.cz* [online]. [cit. 2021-5-2]. Dostupné z: <http://www.naposlech.cz>

¹⁸³ Zpráva o trhu audioknih a mluveného slova v roce 2020 v České republice: Asociace vydavatelů audioknih. *Asociace vydavatelů audioknih* [online]. [cit. 2021-5-2]. Dostupné z: <https://asociaceaudioknih.cz/wp-content/uploads/2021/02/Zprava2020.pdf>

¹⁸⁴ SABO, Ivan. Velký audioknižní průzkum 2014. *Audiolibrix: blog* [online]. 15. 12. 2014 [cit. 2021-5-2], s. 4. Dostupné z: <http://blog.audiolibrix.com/cs/velky-audioknizni-pruzkum-2014/>

životopisce Waltera Isaacsona, který už měl v té době za sebou životopisy takových osobností jako byl Leonardo da Vinci. Interpretem této audioknihy byl opět Martin Stránský, který část knihy načetl ze svého iPadu. Velmi tematické vzhledem k jejímu obsahu, stejně tak, jako poslechnout si ji poté na iPodu nebo iPhoneu.¹⁸⁵

Zajímavým zjištěním stran demografie, které z Velkých audioknižních průzkumů také vyplývá je, že se v rozmezí let 2014-2020 zcela otočil poměr žen-posluchaček a mužů-posluchačů, z původních 55, 12% mužů a 44, 88% žen (při počtu respondentů 513)¹⁸⁶ na současných v roce 2020 57% žen a 43% mužů (při počtu 3906 respondentů¹⁸⁷, což samo o sobě také svědčí o stále vzrůstajícím zájmu nejen o anketu, ale i o audioknihy jako takové). Z výsledků tohoto kvantitativního výzkumu nelze určit příčinu změny v procentuálním zastoupení mužů a žen mezi posluchači.

8. Výhody a možnosti využití audioknih

Audioknihy a mluvené slovo se stále častěji dostávají do našich životů, dokonce je možné o dnešní době mluvit jako o začátku nové generace posluchačů audioknih. S audioknihami se můžeme potkat na různých místech, v obchodech, ve školách, v domovech důchodců, v prostředí internetu. Vydavatelé se přizpůsobují trhu, vydávají nové audioknihy, které si jejich uživatelé žádají, nabízejí ukázky audioknih na vyzkoušení, od několika vteřinových částí až po celé kapitoly. Dnes vede stahování audioknih bez nosičů přímo do nových chytrých mobilních telefonů.

Za velmi výstižné považuji následující shrnutí Desatera výhod audioknih z projektu Audioknihy.net (který se na konci roku 2014 sloučil s naposlech.cz):

1. audioknihy šetří náš čas (jelikož se při nich můžeme oddávat nejrůznějším činnostem),
2. audioknihy šetří naše oči (a tudíž chrání naše zdraví),
3. audioknihy vylepšují naše vnímání, soustředění a pozornost,
4. audioknihy můžeme sdílet (můžeme je poslouchat s někým jiným zároveň),
5. audioknihy se nám vejdu do kapsy (ve formátu MP3 na vašem přehrávači),
6. audioknihy nás vracejí do dětských let (kdy nám předčítali naši rodiče nebo kdy jsme si pouštěli gramofonové desky),

¹⁸⁵ Steve Jobs: audioteka.com. *Audioteka.com* [online]. [cit. 2021-5-2]. Dostupné z: <https://audioteka.com/cz/audiobook/steve-jobs>

¹⁸⁶ SABO, Ivan. Velký audioknižní průzkum 2014. *Audiolibrix: blog* [online]. 15. 12. 2014 [cit. 2021-5-2], s. 1. Dostupné z: <http://blog.audiolibrix.com/cs/velky-audioknizni-pruzkum-2014/>

¹⁸⁷ SCHULTZE, Petra. Velký audioknižní průzkum 2020. *Audiolibrix: blog* [online]. 26. 1. 2021 [cit. 2021-5-2], s. 1. Dostupné z: <https://blog.audiolibrix.cz/zajimave-audioknihy-ke-stazeni/velky-audioknizni-pruzkum-2020/>

7. audioknihy mohou poslouchat všichni (i nevidomí a negramotní),
8. audioknihy můžeme poslouchat všude (v metru, v posteli, v autě, na zahradě, ve vlaku, v kuchyni či na toaletě),
9. audioknihy nám mohou přinést umělecký zážitek,
10. audioknihy jsou jediné knihy, které umějí mluvit (a proto díky nim můžeme „číst se zavřenýma očima“)^{188,189}

Poslech audioknih má kromě toho, že zjevně vychází vstříc nějaké v lidech hluboce zakořeněné potřebě naslouchat jako posluchač někým jiným zprostředkovanému vyprávění, i celou řadu praktických výhod. Může takto zpříjemnit čekání, cesty autem či domácí práce, což je v podstatě protikladem toho, kde čtenáři mohou číst knihy, neboť u zmíněných aktivit je to více méně nerealizovatelné. Podobně tomu je i s časem, kdy čteme: 46% čtenářů o víkendu, 40% v pracovní dny, 27% během noci, 24% o dovolené. Knížky čteme v 69% doma v klidu, 50% v posteli, 17% v dopravních prostředcích, 12% v práci/škole, 9% u jídla.¹⁹⁰ Pro knihy platí, čím jsou lidé mladší, tím spíše čtou v MHD, starší zase na dovolené. Čím větší čtenář, tím větší ochota číst všude.¹⁹¹

Audioknihy jsou skladné a nezabírají místo na cestách ani v policích. Jsou vhodné i pro lidi, kteří z nejrůznějších důvodů čtou jen s obtížemi, jsou tedy cenným zdrojem literárních zážitků u nevidomých či negramotných obyvatel. Jsou vhodné i pro nejmenší děti, které ještě sami číst neumí, ale i pro ty školní, protože se jim takto rozvíjí slovní zásoba, správný cit pro jazyk, představivost i trpělivost. Je rovněž prokázáno, že poslechem se lze podstatně snadněji naučit cizí jazyk nežli četbou. Audiokniha tedy pomáhá tam, kde se tištěná či elektronická podoba knihy nedá použít.

Navíc významnou přednost při poslechu audioknih představuje tzv. prozódie, tedy hudebnost či zvukomalebnost slov. Jedná se o zvukovou stránku jazyka, která umožňuje posluchači lépe vycítit význam textu díky pozitivnímu tónu hlasu vypravěče.¹⁹² Profesor Artur Graesser z University of Memphis zkoumal rozdíly v percepci a zjistil, že „míra zaujetí určitou knihou je pravděpodobně mnohem vyšší při jejím poslechu než při četbě, a to by

¹⁸⁸ Audioknihy.net a naposlech.cz společně. *Naposlech.cz* [online]. 8. 2. 2015 [cit. 2021-5-2]. Dostupné z:

<http://www.naposlech.cz/Naposlech/media/content/images/desatero-MAX.jpg>

¹⁸⁹ ŠKYTOVÁ, Alžběta. *Audioknihy.net – přítomnost a budoucnost projektů na podporu audioknih* [online]. Brno, 2012 [cit. 2021-05-08]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/upu6br/> Diplomová práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. Vedoucí práce PhDr. Petr Škyřík, Ph.D., s. 9

¹⁹⁰ TRÁVNÍČEK, Jiří. *Čteme?: obyvatelé České republiky a jejich vztahy ke knize* (2007). 1. vyd. Brno: Host, 2008. ISBN 978-80-7294-270-1. s. 125

¹⁹¹ TRÁVNÍČEK, Jiří. *Čteme?: obyvatelé České republiky a jejich vztahy ke knize* (2007). 1. vyd. Brno: Host, 2008. ISBN 978-80-7294-270-1. s. 125

¹⁹² KONÍČKOVÁ, Lucie. Audioknihy: jejich skutečné přínosy a interaktivní budoucnost. *Čtenář: Měsíčník pro knihovny*. 2012, roč. 64, č. 7-8, s. 1-2 článku. Dostupné také z: <http://static.audioteka.com/cz/images/articles/file/audioknihy-jejich-prinosy-a-interaktivni-budoucnost.pdf>

mohlo vést i ke zlepšení šancí na udržení v paměti i jejího obsahu. Průměrná doba poslechu je totiž mnohem delší než průměrná doba četby. V informacemi přetíženém světě dneška lidé obecně poslouchají až do konce predestinované myšlenky odděleného pauzou na rozdíl od četby, kdy stačí sebemenší náznak, že se někde děje něco zajímavějšího, aby okamžitě číst přestali.“¹⁹³

Výzkum, který je popsán v článku Johna K. Eddyho a Arnolda L. Glasse, Reading and listening to high and low imagery sentences, z roku 1981, poukázal na další zásadní výhodu audioknih. Při zkoumání představitosti při čtení a poslechu byly objeveny zajímavé skutečnosti, související s tím, že čtení a představy vyžadují vizuální reprezentaci. Četba vychází z obrazů, které si člověk na jejím základě vytváří v mysli. Při čtení je většina mozkových buněk obstarávajících vizualizaci zaměstnána dekodováním textu a pro vytváření obrazů na základě jeho obsahu jich tak zbývá méně. A v tomto tkví výhoda audioknih, neboť při poslechu obrazy přicházejí téměř nečekaně samy.^{194,195}

Na světě jsou nejvíce oceňované vynálezy, které pomáhají a nahrazují práci za člověka a ten má pak více času a energie zvládat činnosti, které za něj prozatím nikdo neudělá. Vše začalo pákou, která mu pomohla při zvedání těžkých závaží, pokračovalo to kolem, které mu dále ulehčilo práci, pak přišly parní stroje, telefony, mobilní telefony a internet. I knihy si donedávna člověk musel číst sám, nyní to za něj s chutí udělá někdo jiný.

9. Další současné podoby čtení, e-knihy (elektronické knihy)

Audioknihám je věnována majoritní část této práce, přesto bych ráda věnovala pár řádek ještě jednomu současnému způsobu čtení, a tím jsou elektronické čtečky a s nimi spojené elektronické knihy neboli e-knihy. Výrazné popularity dosáhla čtečka díky Jeffu Bezosovi, a to i přesto, že jeho první Kindle z roku 2007 byl propadák. Dokázal se ze svých chyb v krátké době poučit a ani ne za dva roky uvedl na trh přepracovanou verzi svého Kindlu a „dobyhl“ a změnil (alespoň v USA určitě) svět čtení, jak jsme ho dosud znali. Jeho společnost Amazon se stala, přesně tak, jak si to přál, největším internetovým knihkupectvím. Jen s tím rozdílem, že už neprodávala pouze knihy tištěné, ale i elektronické.

¹⁹³ KONÍČKOVÁ, Lucie. Audioknihy: jejich skutečné přínosy a interaktivní budoucnost. *Čtenář: Měsíčník pro knihovny*. 2012, roč. 64, č. 7-8, s. 2 článku. Dostupné také z: <http://static.audioteka.com/cz/images/articles/file/audioknihy-jejich-prinosy-a-interaktivni-budoucnost.pdf>

¹⁹⁴ tamtéž, s. 2

¹⁹⁵ EDDY, John K. a Arnold L. GLASS. Reading and listening to high and low imagery sentences. *Journal of Verbal Learning and Verbal Behavior* [online]. 1981, roč. 20, č. 3, s. 333–345 [cit. 2021-6-26]. Dostupné z: <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0022537181904837>

To vše se můžeme dozvědět díky e-knize *Globální samoobsluha – Jeff Bezos a věk Amazonu*, ale také díky její audiopodobě.

Firma Amazon má bohaté zkušenosti i s prodáváním audioknih. A nyní jí na kontě přibyl jeden spor, který se týká právě audioknih a údajné dominance jeho dceřinné společnosti Audible v tomto odvětví, který se nedávno rozhořel v Německu.¹⁹⁶ Podle Svazu německých knihkupců: „Firma Amazon a Audible podle svazu zneužívají svou dominantní pozici na trhu k tomu, aby přiměly vydavatele k souhlasu s „absurdními podmínkami“ pro prodej audioknih. Svaz tvrdí, že více než 90 procent audioknih je v Německu stahováno přes služby Amazon, Audible a iTunes. Služba iTunes patří společnosti Apple přitom audioknihy odebírá výhradně od firmy Audible.”^{197,198}

Spíše než o snahu zabránit vytvoření monopolu, se vzhledem k 90% zastoupení na trhu, jedná o úsilí již existující monopol či přesněji oligopol odstranit. Přesto Amazonu a jeho zakladateli Jeffu Bezosovi vděčíme za to, že se digitální knihy přesunuly z velkých, nepřehledných a podsvícených obrazovek počítačů na kompaktní, pohodlné, a především nepodsvícené displeje čtečky, používající technologii e-ink (elektronického inkoustu), která dokonale imituje tištěné písmo, ale hlavně nezatěžuje zrak. Přičemž čtečka Kindle udělá při čtení přesně to samé, co každá jiná dobrá kniha – „prostě zmizí“, neboť to není kniha či čtečka, kterou při čtení pocítujeme nejvíce, ale je to příběh, kterým k nám promlouvá.

10. Budoucnost audioknih

V současné době si mluvené slovo razí, a u mnohých již prorazilo, svou cestu nejen do uší ale i srdcí stále většího počtu posluchačů ať již prostřednictvím internetu, MP3 přehrávačů a chytrých telefonů, nebo na CD. Audioknihy původně vznikly pro zrakově handicapované, slabozraké či nevidomé. Zůstává ale otázkou, zda lze nevidomým v tomto směru pomoci ještě více kromě již stávajících možností slepeckého písma, bezplatného půjčování audioknih či jejich nakupování. Nárůst prodeje audioknih se u nevidomého obyvatelstva nepředpokládá, a tak se prodej audioknih soustřeďuje především na běžné čtenáře, časově vytížené lidi a děti. Co se týče tištěných knih, tak jejich nabídka je téměř neomezená, u audioknih zatím tak vysoká nabídka není, nicméně neustále se rozšiřuje.

¹⁹⁶ MIKEŠOVÁ, Markéta. Německý antimonopolní úřad začal vyšetřovat Apple a Amazon kvůli audioknihám. *Apple Report* [online]. 16. 11. 2015 [cit. 2021-5-11]. Dostupné z: <https://www.applereport.eu/2015/11/16/nemecky-antimonopolni-urad-zacal-vysetrovat-apple-a-amazon-kvuli-audiokniham/>

¹⁹⁷ V Německu se rozhořel spor s amazonem o audioknihy. *E15* [online]. [cit. 2021-5-2]. Dostupné z: <http://e-svet.e15.cz/it-byznys/v-nemecku-se-rozho-rel-spor-s-amazonem-o-audioknihy-1229078>

¹⁹⁸ ČTK. Němečtí prodejci knih si stěžují na Amazon, podle nich vytváří monopol na trhu s audioknihami. *Hospodářské noviny* [online]. 21. 9. 2015 [cit. 2021-5-11]. Dostupné z: <https://art.ihned.cz/knihy/c1-64633610-amazon-audible-nemecko-zaloba>

Audioknihy dnes zažívají díky svému přizpůsobení se trhu svůj rozkvět, jejich poslech je možný nejen dříve běžným klasickým způsobem, ale prakticky již na všech elektronických zařízeních. Přizpůsobení usnadnil fakt, že audioknihy se stávají pro tento způsob poslechu beznosičovými, tedy, že existují jako samostatný audiosoubor bez média. Samozřejmě je možné je koupit na e-shopech i klasicky s nosičem a bookletem. A právě i tato skutečnost podle mého názoru zvyšuje zájem o audioknihy. Jak uvádí Tomáš Juriga: „V posledních 30 letech se audioknihy staly komerční záležitostí. Jejich distribuce jde ruku v ruce s vývojem elektroniky, cenovou dostupností nosičů a v poslední době s využitím téměř neomezených možností internetu.“¹⁹⁹

A může být audiokniha hrozbou pro knihy? To, že přijde nová věc, hned neznamená zánik té staré. Jean-Philippe de Tonac v knize *Knih se jen tak nezbavíme* píše, že se novinek nebojí. Stejně jako film nezničil malířství a televize nezničila kino, se nemusíme bát, že digitalizace knih zničí knihy vázané a nabádá, ať přivítáme nové čtečky knih a další zařízení, do kterých určitě zařazuje i audioknihy.²⁰⁰

Závěr: Qvo vadis, audiolibre?

Tématem této práce je mluvené slovo a audioknihy v průběhu času. Hluboce zakořeněnou lidskou potřebu naslouchat vyprávěnému slovu bez současné přímé vizualizace, která je takto ponechána toliko na představivosti posluchače, naplňují v moderní době audioknihy. Audioknihou v širším smyslu slova rozumíme zvukový záznam mluveného slova: text knihy, odborný text, učební text, divadelní hra a další textová díla, uložený na médiu, kterým může být internetová síť a soubory v MP3 formátu nebo fyzický zvukový nosič: audio CD, audiokazeta, gramofonová deska. Audiokniha je tedy stále „knihou“, jen převedenou do audio formátu, tedy namluvenou, ať již hercem-profesionálem, což je v ČR nejběžnější, nebo amatérem. Sledovala jsem vývoj, který za dobu své existence prodělalo mluvené slovo jako takové, a s ním a jaksí v jeho odrazu i společnost, a to především po technické stránce v souvislosti s měnicími se nosiči pro záznam zvuku až k současnému legálnímu, tedy obvykle placenému digitálnímu stahování, které výrazně napomohlo popularizaci audioknih a jejich masovému rozšíření. Každá mince má však dvě strany, takže digitální stahování na jedné straně výrazně přispělo k rozvoji audioknih, na

¹⁹⁹ JURIGA, Tomáš. Jak se čte ušima. *Literární noviny*, 2009, roč. 20, č. 14, s. 11. ISSN 1210-0021

²⁰⁰ CARRIÈRE, Jean-Claude, Umberto ECO a Jean-Philippe DE TONNAC. *Knih se jen tak nezbavíme*. 1. Vyd. Praha: Argo, 2010. ISBN 978-80-257-0266-6., s. 7

straně druhé ale také umožnilo jejich nelegální stahování bez zaplacení příslušného finančního obnosu tvůrcům a ostatním nositelům autorských práv.

Cílem mé práce bylo prozkoumat, zda dnešní audioknihy, které spolu se spuštěním internetové služby Audiotéka.cz začaly v roce 2011 dobývat Česko, jsou novým fenoménem. Audiokniha je v současné době považována za nejmladší podobu čtení, ale sama slovesnost, vyprávění je o tisíce let starší než kniha samotná. Audiokniha je v tomto směru oproti vyprávění odlišná, neboť nejde jen o nové vyprávění, ale již o konkrétní interpretaci dříve vytvořeného literárního díla. U audioknihy samotné není znám přesný rok vzniku, zůstává otázkou, zda za něj považovat již samo předčítání, první namluvenou desku, rozhlasovou dramaturgii či první knižní nahrávku určenou pro nevidomé. Na základě zkoumání zdrojů jsem dospěla ke zjištění, že audioknihy v Česku nejsou novým fenoménem, který by se zde etabloval v posledních letech, naopak jsou mnohem starší, a to i v případě, že počátek budeme brát až od vzniku „mluvící knihy“ původně určené pro nevidomé, neboť i tak budou mít za sebou již více než stoletou historii. Jak uvádí ve svém článku v Týdeníku Rozhlas Andrea Šošková: „Těžko však tvrdit, že nahrávky mluveného slova jsou vynálezem poslední doby. Každý z nás si jistě pamatuje třeba vinylové desky se Spejblem a Hurvínkem.“²⁰¹

Podobně jako dějiny kinematografie, tak jsou i dějiny audioknihy spojeny s technickým pokrokem, konkrétně s vynálezem a šířením zvukových nosičů. Začátky audioknih pro nevidomé, a tím i audioknih jako takových, jsou nerozlučně spjaty s Amerikou. Na úplném počátku zaznamenávání stál fonograf. Již při jeho vynálezu myslil Edison na nevidomé a možnost reprodukce zvukových knih, která se později skutečně naplnila. Nahrávky mluveného slova se začaly rozšiřovat v souvislosti s vynálezem gramodesek, už na standardních šelakových deskách nalezneme řadu záznamů, které splňují základní kritéria audioknihy. „Dá se říci, že již gramodeska založila primární audioknihu, tedy nosič s nahrávkou zvukové inscenace, vytvořené právě k tomuto účelu (ne pro rozhlasové vysílání). Teprve později začaly být vydávány sekundární audioknihy – nahrávky z rozhlasového archivu.“²⁰² Gramofonové desky, ať už z jakéhokoli materiálu, se však poměrně rychle samotným přehráváním opotřebovávaly, a i z tohoto důvodu byly v 60. letech 20. století nahrazeny dalšími médii, nejprve audiokazetami, kompaktními disky a posléze dodnes používaným komprimovaným formátem MP3, který umožnil na

²⁰¹ ŠOŠKOVÁ Andrea. Audiobooks aneb Knížky do ucha. *Týdeník Rozhlas*, 2008, č. 36, s. 17

²⁰² PAVLOVSKÝ, Petr. Audiokniha: nové médium? Návrat ke kořenům literatury. *A2*, 2009, č. 5., s. 10

kompaktní disky nahrát větší množství zvuku a audioknihy byly tímto posunuty na další úroveň.

Všechny tyto nové technologie postupně vedly k masivnímu rozvoji fenoménu naslouchání mluveného slova širokou posluchačskou základnou, čímž se potvrzuje skutečnost, že potřeba naslouchat příběhům, zážitkům, znalostem, zkušenostem, dojmům a emocím je v lidském společenství zcela ústrojnou a nedělitelnou součástí jeho společenské existence. Současné audioknihy však můžeme v určitém smyslu považovat za nové, a to především v tom, že nahrávky četby či záznamy hraných dramatizací knižních předloh se díky vlně nových technologií v podobě přenosných hudebních přehrávačů, chytrých telefonů či tabletů dají poslouchat kdykoliv a kdekoliv. Do povědomí se dostávají také díky hlavním rysům dnešního hektického životního stylu, mezi něž patří schopnost zvládat více věcí najednou tzv. multitasking a s tím související úspora času i energie, ale na druhé straně také potřeba relaxace a odbourávání stresu.

Po přiblížení historie mluveného slova v českém prostředí přes nahrávky na gramodeskách, rozhlasové vysílání, „mluvící knihy“ pro nevidomé a slabozraké až po první komerčně vydanou audioknihy a další audioknižní prvenství jsem se soustředila na audioknižní trh s geografickým zaměřením na domácí scénu. Zmapovala jsem významná nakladatelství, která se u nás orientují na produkci audioknih a pro něž je produkce audioknih nedílnou součástí jejich obchodní činnosti. Prostor byl věnován i tomu, jak probíhá vlastní tvorba audioknih, z čehož vyplynulo, že to není nijak jednoduchá záležitost, na tvorbě se podílí celá řada profesí s důležitým prvkem výběru interpreta. Pro interpretaci knih jsou zpravidla vybíráni profesionální herci nebo dabéři, jejichž schopnosti a dovednost využít v praxi prostředky hlasové realizace a posílit tak zvukomalebnost mluveného slova neboli prozódii jsou zárukou bezvadného výsledku. Dále jsem se zaměřila na výhody a možnosti využití audioknih. Poslech audioknih má kromě toho, že zjevně vychází vstříc potřebě naslouchat jako posluchač příběhu, který vypráví někdo jiný, i celou řadu praktických výhod. Může zpříjemnit čekání, cesty autem i domácí práce, ale také edukovat. Audiokniha pomáhá tam, kde se tištěná či elektronická podoba knihy nedá použít.

Svojí prací jsem se snažila malým dílkem přispět k rozšíření povědomí a zajímavých informací o audioknihách. Ze všeho výše uvedeného vyplývá, že audioknihy zřejmě kráčí vstříc své nadějně budoucnosti v podobě stále se zvyšujícího množství vydaných audionahrávek a s nimi i narůstajícího počtu posluchačů, kteří jsou ve většině případů ochotni si je koupit legálně, aby získali mnohdy i desítky hodin uměleckého zážitku a kvalitního poslechu. A to je velmi důležité pro další rozvoj celého tohoto odvětví, kde

značná část zisků je reinvestována do dalších nahrávek mluveného slova a audioknih. A ty dnes nejsou zdaleka již jen pro nevidomé, ale pro celou širokou veřejnost, úplným závěrem řečeno spolu s Matthewem Rubberym: „Audioknihy jsou pro lidi, kteří nemohou číst, jsou pro ty, kteří nemohou číst dost. Pro ty, kteří jsou vytížení jinými věcmi. Jsou pro ty, kteří lpí na každém slově. Jsou pro technologické nadšence. Jsou pro tradicionalisty. Jsou pro lidi, kteří chtějí, aby se knihy více podobaly filmu. Jsou pro knihomoly. Audioknihy jsou pro ty, kteří čtení nesnáší. Audioknihy jsou pro ty, kteří čtení milují.“²⁰³ Audioknihy jsou tu dnes i díky své dostupnosti zkrátka pro všechny, protože, každý si v nich může najít to, co mu vyhovuje.

²⁰³ RUBERY, Matthew. *The Untold Story of Talking Book*. Harvard University Press, 2016, s. 276. ISBN 0674545443. (citace v češtině je vlastním překladem autorky práce)

Seznam literatury:

BERNSTEIN Charles. Foreword In: RUBERY, Matthew. *Audiobooks, Literature, and Sound Studies. Books*. Routledge; 1st edition, 2011. ISBN 1138833371.

CARRIÈRE, Jean-Claude, Umberto ECO a Jean-Philippe DE TONNAC. *Knih se jen tak nezbavíme*. 1. vyd. Praha: Argo, 2010. ISBN 978-80-257-0266-6.

DEFLEUR, Melvin L. a BALLOVÁ-ROKEACHOVÁ, Sandra J. *Teorie masové komunikace*. 1. české vyd. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-099-8.

ECO, Umberto. *Jak napsat diplomovou práci*. 1. vyd. Olomouc: Votobia, 1997. 271 s. ISBN 80-7198-173-7.

JÍCHOVÁ, Veronika. *Audioknihy v pověřených knihovnách Jihomoravského kraje a jejich využití čtenáři* [online]. Brno, 2010 [cit. 2021-05-08]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/1f7zl3/> Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. Vedoucí práce Mgr. et Mgr. Monika Kratochvílová.

JURIGA, Tomáš. Jak se čte ušima. *Literární noviny*, 2009, roč. 20, č. 14, ISSN 1210-0021.

KLIMKOVÁ, Petra. *Stará škola, nová vlna - audioknihy a audiotexty* [online]. Ostrava, 2013 [cit. 2021-05-13]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/y4mf2n/>. Bakalářská práce. Ostravská univerzita, Filozofická fakulta. Vedoucí práce Doc. PaedDr. Iva Málková, Ph.D.

KONÍČKOVÁ, Lucie. Audioknihy: jejich skutečné přínosy a interaktivní budoucnost. *Čtenář: Měsíčník pro knihovny*. 2012, roč. 64, č. 7-8. Dostupné také z: <http://static.audioteka.com/cz/images/articles/file/audioknihy-jejich-prinosy-a-interaktivni-budoucnost.pdf>

LUKAVSKÝ Radovan. *Kultura mluveného slova. Akademie múzických umění*, Praha, 2000. ISBN. 80-85883-61-9.

MANGUEL, Alberto. *Dějiny čtení*. 1. vyd. Brno: Host, 2007. 480 s. ISBN 978-80-7294-231-2.

MITROFANONOVÁ, Markéta. Spejbl slaví stovku: z otloukánka celebritou. *Právo: Víkend*. Praha, 2020. 17. 1. 2020.

MOCNÁ, Dagmar, KUPCOVÁ, Helena. Rozhlasová hra. In PETERKA, Josef et al. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha, Litomyšl: Ladislav Horáček, Paseka, 2004, s. . ISBN 80-7185-669-x.

NĚMCOVÁ Jitka. Zvukové knihy 2010. *Čtenář: Měsíčník pro knihovny*. 2010, roč. 62, č. 6.

PAVLOVSKÝ, Petr. Audiokniha: médium mezi literaturou a rozhlasem. *Tvar: literární týdeník*, 2009, roč. 20, č. 8, s. 10. ISSN 0862-657X.

PAVLOVSKÝ, Petr. Audiokniha: nové médium? Návrat ke kořenům literatury. *A2*, 2009, č. 5., s. 10.

RUBERY, Matthew. *Audiodiobooks, Literature and Sound Studies*. New York: Routledge, 2011. ISBN 1138833371.

RUBERY, Matthew. *The Untold Story of Talking Book*. Harvard University Press, 2016. ISBN 0674545443.

ŠKYTOVÁ, Alžběta. *Audioknihy a jejich vliv na dětské čtenářství* [online]. Brno, 2009 [cit. 2021-05-13]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/taifiq/>. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. Vedoucí práce PhDr. Petr Škyřík, Ph.D.

ŠKYTOVÁ, Alžběta. *Audioknihy.net – přítomnost a budoucnost projektů na podporu audioknih* [online]. Brno, 2012 [cit. 2021-05-08]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/upu6br/>. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. Vedoucí práce PhDr. Petr Škyřík, Ph.D.

ŠKYTOVÁ, Alžběta a KAPOUNOVÁ, Kateřina. Audioknihy jako staronový přístup k literatuře. *Čtenář: Měsíčník pro knihovny*. 2010, roč. 62, č. 4.

ŠOŠKOVÁ Andrea. Audiobooks aneb Knížky do ucha. *Týdeník Rozhlas*, 2008, č. 36, s. 16-17

ŠRÁMKOVÁ Vítězslava a HŮRKOVÁ-NOVOTNÁ, Jiřina. *Mluvený projev a přednes*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1984.

ŠTOCHL, Miroslav. *Teorie literární komunikace*. 1. vyd. Praha, 2005. ISBN 80-86903-09-5.

TOMKOVÁ, Jana. *Fenomén audioknihy v současné české literární kultuře* [online]. Pardubice, 2012 [cit. 2021-05-13]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/tz7ize/>. Bakalářská práce. Univerzita Pardubice, Fakulta filozofická. Vedoucí práce Mgr. Jiří Studený, Ph.D.

TRÁVNÍČEK, Jiří. *Čteme?: obyvatelé České republiky a jejich vztahy ke knize* (2007). 1. vyd. Brno: Host, 2008. ISBN 978-80-7294-270-1.

TRÁVNÍČEK, Jiří. *Čtenáři a internauti: Obyvatelé České republiky a jejich vztah ke čtení* (2010). 1. vyd. Brno: Host, 2011. 191 s. ISBN 978-80-7294-515-3.

Všeobecná encyklopedie v osmi svazcích (1. svazek): /a-b/. Praha: DIDEROT, 1999, 518 s. ISBN 80-90255-3-1.

Všeobecná encyklopedie v osmi svazcích (4. svazek): /k-l/. Praha: DIDEROT, 1999, 518 s. ISBN 80-90255-6-6.

Ostatní/Internetové zdroje:

121/2000 Sb., Autorský zákon: Zákony pro lidi. *Zákony pro lidi* [online]. [cit. 2021-5-8]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2000-121?text=§%2039>

APA: Audio Publishers Association. *APA: Audio Publishers Association* [online]. [cit. 2021-5-7]. Dostupné z: <https://www.audiopub.org>

Audioberg. *Audioberg* [online]. [cit. 2021-5-12]. Dostupné z: <https://audioberg.cz>

Audioberg: O nás. *Audioberg* [online]. [cit. 2021-5-12]. Dostupné z: <https://audioberg.cz/o-nas>

Audiokniha Chopinův klavír. *Audiolibrix* [online]. [cit. 2021-5-7]. Dostupné z: <https://www.audiolibrix.com/cs/Directory/Book/1890/Audiokniha-Chopinuv-klavir-Cyprian-Norwid>

Audioknihy.net a napaslech.cz společně. *Napaslech.cz* [online]. 8. 2. 2015 [cit. 2021-5-2]. Dostupné z: <http://www.napaslech.cz/zprava/audioknihy-net-a-napaslech-cz-spolecne>

Audioknižní web. *Audioknižní web* [online]. [cit. 2021-5-2]. Dostupné z: <http://www.audioknizni-web.webnode.cz>

Audiolibrix. *Audiolibrix* [online]. [cit. 2021-5-7]. Dostupné z: <https://www.audiolibrix.com/cs>

Audiolibrix.com: KLUB Audiolibrix. *Audiolibrix* [online]. [cit. 2021-5-8]. Dostupné z: <https://www.audiolibrix.com/cs>

AudioStory: Audioknihy, Mluvené slovo. *AudioStory: Audioknihy, Mluvené slovo* [online]. [cit. 2021-5-8]. Dostupné z: <https://www.audiostory.cz/www/>

Audioteka. *Audioteka* [online]. [cit. 2021-5-7]. Dostupné z: <https://audioteka.com/cz/>

Audioteka.com: Aplikace Audioteka. *Audioteka: Aplikace Audioteka* [online]. [cit. 2021-5-8]. Dostupné z: https://audioteka.com/cz/applications?_src=topSide

Audioteka.com: Eragon. *Audioteka.com* [online]. [cit. 2021-5-3]. Dostupné z: <https://audioteka.com/cz/audiobook/eragon>

Audioteka.com: Odkaz dračích jezdců. *Audioteka.com* [online]. [cit. 2021-5-3]. Dostupné z: <https://audioteka.com/cz/search/cycle?query=Odkaz%20Dra%C3%ADch%20jezdcu>

Audioteka.com: Vyhledávání: Martin Stránský. *Audioteka.com* [online]. [cit. 2021-5-3]. Dostupné z: [https://audioteka.com/cz/search/reader?query=Martin%20Stránský](https://audioteka.com/cz/search/reader?query=Martin%20Str%C3%A1nsk%C3%BD)

Audioteka.com-vyhledávání Superprodukce. *Audioteka.com* [online]. [cit. 2021-5-2]. Dostupné z: <https://audioteka.com/cz/audiobooks/superprodukce>

Audioteka.cz: Zájem o audio verze v elektronické podobě roste. *Mobilmania.cz* [online]. 26. 7. 2012 [cit. 2021-5-2]. Dostupné z: <http://www.mobilmania.cz/tiskove-zpravy/audiotekacz-zajem-o-audio-verze-knih-v-elektronicke-podobe-roste/sc-5-a-1321139/default.aspx>

Asociace vydavatelů audioknih. *Asociace vydavatelů audioknih* [online]. [cit. 2021-5-1]. Dostupné z: <https://asociaceaudioknih.cz>

BARTOŇ, Martin. CD, kde se tu vzalo? *Diit.cz* [online]. 5. 8. 2003 [cit. 2021-5-2]. Dostupné z: <http://diit.cz/clanek/cd-kde-se-tu-vzalo>

BLÁHOVÁ, Kateřina. Božena Němcová: Babička. *Český rozhlas: Témata-Literatura-Čtenářský deník* [online]. 29. 2. 2020 [cit. 2021-5-8]. Dostupné z: <https://temata.rozhlas.cz/bozena-nemcova-babicka-8143333>

Blog: OneHotBook. *OneHotBook: Blog* [online]. [cit. 2021-5-8]. Dostupné z: <https://onehotbook.cz/blogs/news>

CELBOVÁ, Ludmila. Zvuková kniha. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha: Národní knihovna ČR, 2003- [cit. 2021-05-07]. Dostupné z: https://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000000941&local_base=KTD

Co je to Podcast?: IT Slovník. *IT Slovník* [online]. [cit. 2021-5-8]. Dostupné z: <https://it-slovník.cz/pojem/podcast>

Český rozhlas: Téma-Čtenářský deník. *Český rozhlas: Téma-Čtenářský deník* [online]. [cit. 2021-5-8]. Dostupné z: <https://temata.rozhlas.cz/ctenarskydenik>

Čte sy rád: Čtenářův sympatický rádce. *Čte sy rád: Čtenářův sympatický rádce* [online]. [cit. 2021-5-7]. Dostupné z: <http://www.ctesyrad.cz>

ČTK. Němečtí prodejci knih si stěžují na Amazon, podle nich vytváří monopol na trhu s audioknihami. *Hospodářské noviny* [online]. 21. 9. 2015 [cit. 2021-5-11]. Dostupné z: <https://art.ihned.cz/knihy/c1-64633610-amazon-audible-nemecko-zaloba>

Divadlo S+H: Historie. *Divadlo S+H* [online]. [cit. 2021-5-2]. Dostupné z: <https://www.spejbl-hurvinek.cz/o-nas/historie>

Divadlo S+H: Hurvínkův kouzelný gramofon, CD. *Popron* [online]. [cit. 2021-5-2]. Dostupné z: <https://www.popron.cz/mluvene-slovo/divadlo-s-h-hurvinkuv-kouzelnny-gramofon-cd>

Dycky Audio!: Festival audioknih: 13.-16. 5. 2021. *Tympanum* [online]. [cit. 2021-5-13]. Dostupné z: <https://tympanum.cz>

EDDY, John K. a Arnold L. GLASS. Reading and listening to high and low imagery sentences. *Journal of Verbal Learning and Verbal Behavior* [online]. 1981, roč. 20, č. 3, s. 333–345 [cit. 2021-6-26]. Dostupné z: <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0022537181904837>

Emil Berliner. *Britannica* [online]. [cit. 2021-5-7]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/biography/Emil-Berliner>

HADRABA, Jakub. Mluvicí kniha: Audioknihy z našeho archivu si můžete koupit! *Mluvicí kniha* [online]. 30. 11. 2012, 21. 6. 2015 [cit. 2021-5-3]. Dostupné z: <http://www.mluvicikniha.cz/onas/audioknihyznasehoarchivusimuazetekoupit>

Harry Potter a relikvie smrti: Biblio. *Biblio: Katalog* [online]. [cit. 2021-5-8]. Dostupné z: <https://biblio.oui.technology/biblio/catalog/28064>

Historie: AudioStory. *AudioStory: Audioknihy, Mluvené slovo* [online]. [cit. 2021-5-8]. Dostupné z: <https://www.audiostory.cz/www/vydavatelstvi/historie?podkategorie=13>

HOLČÍK, Tomáš. Před dvaceti lety vznikl první soubor MP3. *Živě.cz* [online]. 14. 7. 2015 [cit. 2021-5-2]. Dostupné z: <http://www.zive.cz/bleskovky/pred-20-lety-vznikl-prvni-soubor-mp3/sc-4-a-178987/>

HORÁČKOVÁ, Alice. Lábus už je zase Potterem, poprvé na cédéčkách. *iDnes: Kultura* [online]. 17. 9. 2008 [cit. 2021-5-8]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/kultura/literatura/labus-uz-je-zase-potterem-poprve-na-cedeckach.A080916_181825_literatura_kot

KIRCHNEROVÁ, Denisa. Informace v bookletu CD Hurvínkův kouzelný gramofon...nejlepší dialogy S+H, Praha, 2019.

Jiří Lábus dostal ocenění v oblasti audioknih. Načetl jich přes devadesát: iRozhlas. *iDnes: Zpravodajství* [online]. 8. 4. 2021 [cit. 2021-5-8]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/kultura/literatura/jiri-labus-cena-herce-audiokniha-roku-zvlastni-prinos.A210408_205026_show_aktual_baky?utm_source=www.seznam.cz&utm_medium=denni-tisk

Jiří Lábus oceněn Zvláštní cenou AVA. *Asociace vydavatelů audioknih: Audiokniha roku* [online]. 12. 4. 2020 [cit. 2021-5-7]. Dostupné z: https://asociaceaudioknih.cz/noviny/jirilabus_zvlastnicena/

Historie Audioknihy roku (2015): Asociace vydavatelů audioknih-AVA. *Asociace vydavatelů audioknih: Audiokniha roku* [online]. [cit. 2021-5-7]. Dostupné z: <https://asociaceaudioknih.cz/historie/>

Hrdý Budžes: Barbora Hrzánová. *Supraphonline* [online]. [cit. 2021-5-13]. Dostupné z: <https://www.supraphonline.cz/album/860-douskova-hrdy-budzes#album-awards>

Kategorie ocenění Audiokniha roku. *Asociace vydavatelů audioknih* [online]. [cit. 2021-5-2]. Dostupné z: <https://asociaceaudioknih.cz/kategorie/>

Královnina šavle: Dorota Maslowska. *Tympanum: audioknihy* [online]. [cit. 2021-5-8]. Dostupné z: <https://www.tympanum.cz/detail/tbooks-566104-kralovna-savle>

KRUPIČKA, Miroslav. *HISTORIE ČESKÉHO ROZHLASU: Český rozhlas v datech* [online]. [cit. 2021-5-1]. Dostupné z: <http://www.radio.cz/cz/static/historie-radio-praha/historie-cro>

KTN: Historie. *KTN* [online]. [cit. 2021-5-3]. Dostupné z: <https://www.ktn.cz/history>

KTN: Hlavní činnosti. *KTN* [online]. [cit. 2021-5-3]. Dostupné z: <http://www.ktn.cz/about>

MAČ365: nonstop Měsíc Autorského Čtení. *MAČ365: nonstop Měsíc Autorského Čtení* [online]. [cit. 2021-5-7]. Dostupné z: <https://www.mac365.cz>

MACHÁTOVÁ, Lenka. *Proces vzniku dětských audioknih zaměřený na audioknihy čtené autorem* [online]. Brno, 2015 [cit. 2021-05-13]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/bvhrpi/>. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. Vedoucí práce Mgr. Alžběta Škytová.

Mary had a little lamb - říkanka, která vešla do dějin. *Český rozhlas* [online]. 23. 10. 2017 [cit. 2021-5-2]. Dostupné z: <https://temata.rozhlas.cz/mary-had-a-little-lamb-rikanka-ktera-vesla-do-dejin-7983543>

Měsíc autorského čtení-MAČ 2020: O nás. *MAČ 2020-Měsíc autorské čtení: čestný host Mad'arsko*[online]. [cit. 2021-5-7]. Dostupné z: https://www.autorskecteni.cz/pages/o_nas_mac

Městská knihovna v Praze: vyhledávání: Audioknihy. *Městská knihovna v Praze* [online]. [cit. 2021-5-13]. Dostupné z: https://search.mlp.cz/cz/?query=audioknihy&kde=all#/c_s_ol=kde-eq:all-amp:query-eq:audioknihy-amp:offset-eq:168

MIKEŠOVÁ, Markéta. Německý antimonopolní úřad začal vyšetřovat Apple a Amazon kvůli audioknihám. *Apple Report* [online]. 16. 11. 2015 [cit. 2021-5-11]. Dostupné z: <https://www.applereport.eu/2015/11/16/nemecky-antimonopolni-urad-zacal-vysetrovat-apple-a-amazon-kvuli-audiokniham/>

Mlčení s T. G. Masarykem. *Literární doupe* [online]. [cit. 2021-5-3]. Dostupné z: <http://ld.johannesville.net/capek-11-mlceni-s-t-g-masarykem?page=28>.

Mluvicí kniha: Popis projektu. *Mluvicí kniha* [online]. [cit. 2021-5-3]. Dostupné z: <http://www.mluvicikniha.cz/projekt>

Mobilní aplikace k poslechu audioknih: Audiolibrix-Audioknihy a podcasty. *Audiolibrix* [online]. [cit. 2021-5-8]. Dostupné z: <https://www.audiolibrix.com/cs/Info/MobileApps>

Naposlech.cz. *Naposlech.cz* [online]. [cit. 2021-5-2]. Dostupné z: <http://www.naposlech.cz>

OneHotBook-hledání Mycelium. *OneHotBook* [online]. [cit. 2021-5-2]. Dostupné z: <https://onehotbook.cz/search?type=product&q=Mycelium>

OneHotBook. *OneHotBook* [online]. [cit. 2021-5-8]. Dostupné z: <https://onehotbook.cz>

OneHotBook: O nás. *OneHotBook* [online]. [cit. 2021-5-3]. Dostupné z: <https://onehotbook.cz/pages/o-nas>

O nás: Supraphon. *Supraphon* [online]. [cit. 2021-5-13]. Dostupné z: <https://www.supraphon.cz/o-nas>

O službě Supraphonline: Supraphonline. *Supraphonline* [online]. [cit. 2021-5-8]. Dostupné z: <https://www.supraphonline.cz/o-nas.html>

PALKOVÁ, Zdena. PROZODIE V POPISU ZVUKOVÉ STAVBY JAZYKA. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy: Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. [cit. 2021-5-12]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/PROZODIE%20V%20POPISU%20ZVUKOVÉ%20STAVBY%20JAZYKA#>

POLESNÝ, David. Jestli vás nebaví číst, můžete si koupit čtené knihy v MP3. *Živě.cz* [online]. 2. 1. 2012 [cit. 2021-5-2]. Dostupné z: <https://www.zive.cz/bleskovky/jestli-vas-nebavi-cist-muzete-si-koupit-ctene-knihy-v-mp3/sc-4-a-161679/default.aspx>

Popron: Mluvené slovo. *Popron* [online]. [cit. 2021-5-8]. Dostupné z: <https://www.popron.cz/mluvene-slovo/>

Popron: O nás. *Popron* [online]. [cit. 2021-5-8]. Dostupné z: <https://www.popron.cz/Stranky/O-nas>

Posluchači ocenili souvislosti a kontext, říká k úspěchu podcastu Vinohradská 12 jeho moderátorka: iRozhlas. *iRozhlas: Český rozhlas* [online]. 10. 6. 2020 [cit. 2021-5-8]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/vinohradska-12-podcast-lenka-kabrhelova-cesky-rozhlas-plus_2006101831_ada

Přehrávání obsahu s DRM ochranou ve Firefoxu: Návod Firefoxu. *Návod Firefoxu* [online]. [cit. 2021-5-8]. Dostupné z: <https://support.mozilla.org/cs/kb/prehravani-obsahu-s-drm-ochranou-ve-firefoxu>

Příběh rozhlasu: První den vysílání. *Český rozhlas* [online]. [cit. 2021-5-1]. Dostupné z: <http://www.pribehrozhlasu.cz/odhaleni-89+1/dramaticke-chvile/2753920>

Příběh rozhlasu: Nejstarší rozhlasová hra [online]. [cit. 2021-5-1]. Dostupné z: <http://www.pribehrozhlasu.cz/odhaleni-89+1/rozhlasove-rekordy/2799049>

Radioteka. *Radioteka* [online]. [cit. 2021-5-7]. Dostupné z: www.radioteka.cz

SCHULTZE, Petra. Krátká historie audioknih. *Audiolibrix: blog* [online]. 5. 3. 2016 [cit. 2021-5-7]. Dostupné z: <https://blog.audiolibrix.cz/tema/kratka-historie-audioknih>

SCHULTZE, Petra. Velký audioknižní průzkum 2015. *Audiolibrix: blog* [online]. 30. 11. 2015 [cit. 2021-5-2]. Dostupné z: <http://blog.audiolibrix.com/cs/velky-audioknizni-pruzkum-2015/>

SCHULTZE, Petra. Velký audioknižní průzkum 2016. *Audiolibrix: blog* [online]. 30. 11. 2016 [cit. 2021-5-2]. Dostupné z: <https://blog.audiolibrix.cz/zajimave-audioknihy-ke-stazeni/velky-audioknizni-pruzkum-2016/>

SCHULTZE, Petra. Velký audioknižní průzkum 2017. *Audiolibrix: blog* [online]. 4. 12. 2017 [cit. 2021-5-2]. Dostupné z: <https://blog.audiolibrix.cz/tema/velky-audioknizni-pruzkum-2017/>

SCHULTZE, Petra. Velký audioknižní průzkum 2018. *Audiolibrix: blog* [online]. 28. 11. 2018 [cit. 2021-5-2]. Dostupné z: <https://blog.audiolibrix.cz/tema/velky-audioknizni-pruzkum-2018/>

SCHULTZE, Petra. Velký audioknižní průzkum 2019. *Audiolibrix: blog* [online]. 29. 1. 2020 [cit. 2021-5-2]. Dostupné z: <https://blog.audiolibrix.cz/zajimave-audioknihy-ke-stazeni/velky-audioknizni-pruzkum-2019/>

SCHULTZE, Petra. Velký audioknižní průzkum 2020. *Audiolibrix: blog* [online]. 26. 1. 2021 [cit. 2021-5-2]. Dostupné z: <https://blog.audiolibrix.cz/zajimave-audioknihy-ke-stazeni/velky-audioknizni-pruzkum-2020/>

SKŘIVÁNKOVÁ, Jana. Vem Aloise na kolo nebo Boženu do metra aneb Povinná četba v mp3. *Moje čeština: Čeština nemusí být nuda* [online]. 24. 4. 2011 [cit. 2021-5-8]. Dostupné z: <https://www.mojecestina.cz/article/2011041602-vem-aloise-na-kolo-nebo-bozenu-do-metra-aneb-povinna-cetba-v-mp3>

SMOLÍKOVÁ, Klára. Jak vzniká audiokniha. *Klára Smolíková: Spisovatelka, scénáristka, lektorka* [online]. [cit. 2021-5-13]. Dostupné z: <http://klarasmolikova.cz/clanek/jak-vznika-audiokniha>

Služby: KTN. *KTN: O nás* [online]. [cit. 2021-5-8]. Dostupné z: <https://www.ktn.cz/about>

SABO, Ivan. Velký audioknižní průzkum 2014. *Audiolibrix: blog* [online]. 15. 12. 2014 [cit. 2021-5-2]. Dostupné z: <http://blog.audiolibrix.com/cs/velky-audioknizni-pruzkum-2014/>

Steve Jobs: audioteka.com. *Audioteka.com* [online]. [cit. 2021-5-2]. Dostupné z: <https://audioteka.com/cz/audiobook/steve-jobs>

Supraphon. *Supraphon* [online]. [cit. 2021-5-7]. Dostupné z: <https://www.supraphon.cz>

Supraphonline: Audioknihy. *Supraphonline* [online]. [cit. 2021-5-7]. Dostupné z: <https://www.supraphonline.cz/vyhledavani/alba/maingenre.3-genre.31>

Supraphonline. *Supraphonline* [online]. [cit. 2021-5-7]. Dostupné z: <https://www.supraphonline.cz>

Supraphonline: Mluvené slovo. *Supraphonline* [online]. [cit. 2021-5-7]. Dostupné z: <https://www.supraphonline.cz/vyhledavani/alba/mluvene-slovo>

Supraphonline: O nás. *Supraphonline* [online]. [cit. 2021-5-7]. Dostupné z: <https://www.supraphonline.cz/o-nas.html>

ŠTRÁFELDOVÁ, Milena. Audioknihy se v Česku neprosazují lehce. *Český rozhlas* [online]. 5.12.2008 [cit. 2021-5-7]. Dostupné z: <http://www.radio.cz/cz/rubrika/udalosti/audioknihy-v-cesku-se-neprosazuji-lehce>

TAJCHNER, Tomáš. Audiokniha zdarma ke stažení. *tt-tomáš tajchner*. [online]. [cit. 2021-5-8]. Dostupné z: <http://www.tajchner.cz>

Thomas Edison. *Britannica* [online]. [cit. 2021-5-7]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/biography/Thomas-Edison>

Tympanum. *Tympanum* [online]. [cit. 2021-5-8]. Dostupné z: <https://www.tympanum.cz>

Vem Boženu do metra. *Muzeum Boženy Němcové: Česká Skalice* [online]. [cit. 2021-5-8]. Dostupné z: <https://www.muzeumbn.cz/bozena-nemcova/dilo/vem-bozenu-do-metra-241cs.html>

Vinohradská 12: iRozhlas. *iRozhlas: Český rozhlas* [online]. [cit. 2021-5-8]. Dostupné z: <https://www.irozhlas.cz/vinohradska12>

V Německu se rozhořel spor s amazonem o audioknihy. *E15* [online]. [cit. 2021-5-2]. Dostupné z: <http://e-svet.e15.cz/it-byznys/v-nemecku-se-rozhorel-spor-s-amazonem-o-audioknihy-1229078>

Výroba: KTN. *KTN: O nás* [online]. [cit. 2021-5-8]. Dostupné z: <https://www.ktn.cz/about>

Zpráva o trhu audioknih a mluveného slova v roce 2020 v České republice: Asociace vydavatelů audioknih. *Asociace vydavatelů audioknih* [online]. [cit. 2021-5-2]. Dostupné z: <https://asociaceaudioknih.cz/wp-content/uploads/2021/02/Zprava2020.pdf>